

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ก

มาตรฐานเงินตรา

มาตรฐานเงินตรา (Money Standard) หมายถึง การกำหนดกฎเกณฑ์และการกำหนดมูลค่าของมาตรฐานแห่งเงินตราในประเทศ เช่น ประเทศที่อยู่บนมาตรฐานของทองคำ จะใช้โลหะทองคำเป็นมาตรฐานของเงินตรา โดยการกำหนดมูลค่าของทองคำที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนคิดเทียบกับมูลค่าของเงินว่า เงินตราหน่วยหนึ่งของประเทศนั้นจะต้องผลิตด้วยทองคำเป็นมูลค่าหนักเท่าใด ทั้งนี้มาตรฐานเงินตราโดยทั่วไป สามารถแบ่งออกได้เป็น

1. มาตรฐานโลหะ (Metallic standard) ซึ่งยังสามารถแบ่งออกได้อีกสองประเภท คือ มาตรฐานโลหะเดี่ยว และมาตรฐานโลหะคู่

1.1 มาตรฐานโลหะเดี่ยว (Mono-metallic Standard) แบ่งประเภทได้เป็น

1.1.1 มาตรฐานทองคำ (Gold standard) อันเป็นมาตรฐานที่ประเทศต่างๆ ในโลกใช้ก่อนปี พ.ศ.2457 โดยที่ประเทศต่างๆ จะใช้โลหะทองคำเพียงอย่างเดียวเป็นมาตรฐานในการเทียบมูลค่ามาตรฐานทองคำยังสามารถแบ่งแยกย่อยอีกได้เป็น

1.1.1ก) มาตรฐานเหรียญทองคำ (Gold coin standard) คือ มาตรฐานที่หน่วยของเงินตราของประเทศต่างๆ ถูกกำหนดให้มีมูลค่าเทียบกับเนื้อโลหะทองคำจำนวนแน่นอนว่า เหรียญกระษาปณ์แต่ละเหรียญมีน้ำหนักเท่าใด และความบริสุทธิ์ของแร่ทองคำมากน้อยเพียงใด

1.1.1ข) มาตรฐานทองคำแท่ง (Gold bullion standard) คือ ไม่มีการทำเหรียญทองขึ้นใช้ แต่จะกำหนดให้หน่วยเงินตราของประเทศนั้นๆ มีค่าเทียบกับทองคำ และเก็บเนื้อทองคำหรือทองคำแท่งไว้เป็นทุนสำรอง

1.1.1ค) มาตรฐานปริวรรตทองคำ (Gold exchange standard) คือ มาตรฐานที่รัฐบาลของประเทศที่ใช้ไม่จำเป็นต้องเก็บทองคำไว้เป็นทุนสำรองเงินตราของประเทศ คงเก็บไว้แต่สิทธิเรียกร้องเป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้ไปผูกพันไว้

1.1.2 มาตราเงิน (Silver standard) จะมีลักษณะคล้ายกับมาตราทองคำ แต่ต่างกันตรงที่ใช้โลหะเงินเป็นมาตรฐานในการเทียบมูลค่าโดยทั่วไป โดยประเทศนั้นๆมีการกำหนดมูลค่าของโลหะเงินที่จะใช้ทำเหรียญกระษาปณ์ให้เป็นหน่วยแน่นอนว่า ในเหรียญหนึ่งต้องใช้แร่เงินเป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่ปรากฏว่าประเทศใดในโลกใช้มาตราเงินอีกต่อไป

1.2 มาตราโลหะคู่ (Bimetallic standard) คือ การนำโลหะสองชนิดทั้งเงินและทองคำเป็นหลักในการเทียบมูลค่า เกณฑ์โดยทั่วไป คือ การกำหนดอัตราส่วนน้ำหนักของโลหะสองชนิดให้แน่นอน เช่น กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนน้ำหนักของโลหะทองคำ : โลหะเงิน เท่ากับ 1 : 15 (เช่นทองคำหนัก 1 บาทแลกเปลี่ยนได้ หนัก 15 บาท) ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่มีประเทศใดใช้อยู่ เหตุเพราะเมื่ออัตราส่วนระหว่างทองคำและเงินเปลี่ยนไป จะเป็นการยากที่จะรักษาอัตราส่วนโรงกระษาปณ์ไว้ได้ อันจะก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า “กฎของเกรแฮม” (Gresham’s law) ในหลักการที่ว่าเงินที่มีมูลค่าต่ำจะไหลเงินที่มีมูลค่าสูงออกไปจากวัฏจักร ซึ่งก็คือ เงินเลวไล่เงินดี (จรินทร์ เทศวานิช, 2531 : 161-163) ตัวอย่าง เช่น ถ้ามีการใช้โลหะทั้ง 2 ชนิด คือ ทองคำและเงิน ประชาชนจะนำโลหะเงินมาใช้ก่อนโดยเก็บโลหะทองคำไว้หมด ซึ่งเป็นสาเหตุให้โลหะทองคำหายไปจากท้องตลาด หรืออีกกรณีหนึ่งถ้าหากเราได้รับธนบัตรใหม่เป็นเงินเดือน เราจะเก็บไว้ไม่นำออกใช้หมุนเวียน แต่เราจะนำแต่ธนบัตรเก่ามาใช้ก่อน อันจะทำให้ธนบัตรใหม่ไม่ถูกหมุนเวียนอยู่ในท้องตลาด (อัมพร วิจิตรพันธ์, 2525 : 445) พระยาสุริยานุวัตร¹ ได้กล่าวถึงกฎของเกรแฮมว่า

“...ในประเทศใดมีเหรียญกษาปณ์ทองเงินที่สึกหรอโดยอาการที่ใช้หรือโดยเหตุใดเหตุหนึ่ง ซึ่งน้ำหนักตกต่ำไปกว่ากำหนดที่ได้ตั้งลงไว้ในกฎหมายและถ้ารัฐบาลทำเหรียญกษาปณ์ใหม่ที่มีน้ำหนักเต็มบริบูรณ์ขึ้นใช้เพิ่มเติมปะปนกันอยู่กับเหรียญที่สึกหรอนั้นด้วยแล้ว ถ้าลักษณะการเช่นนี้เป็นอยู่ในประเทศใดก็คงจะมีผลเกิดขึ้น เพราะเงินตราที่ดีและชั่วปะปนกันอยู่นั้นได้ 2 ประการ 1.) ผู้ขายของอาจมีความรังเกียจที่จะรับเงินซึ่งบุบสลาย เลือกรับเอาแต่เงินใหม่ที่มีน้ำหนักเต็มอัตรา หรือถ้า

¹พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค) เคยดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผู้แต่งหนังสือ “ทรัพย์ศาสตร์” อันเป็นหนังสือเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของไทย หนังสือดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2454

ได้เงินที่บรูบสลายก็จะขายของให้แต่น้อย ถ้าเงินดีเต็มน้ำหนักก็จะขายของให้มาก ตั้งราคาของขายต่างกันไปแล้วแต่ที่ผู้ซื้อเอาเงินบรูบสลายหรือเอาเงินเต็มน้ำหนักมาซื้อ เป็นอันว่าราคาเงินที่บรูบสลายนั้นตกต่ำลงกว่าราคาเงินที่มีน้ำหนักเต็ม 2.)หรืออีกประการหนึ่ง ถ้ากฎหมายแผ่นดินบังคับไม่ให้ผู้ใดตราเงินเก่าใหม่ให้ผิดกันไป พวกที่ค้าหาเงินทองเห็นจะได้เปรียบก็จะเลือกเก็บเอาแต่ส่วนเหรียญกษาปณ์ใหม่ที่เต็มน้ำหนักนั้นเข้าก็กลัวเสียหรือ ยวบหลอมลงเป็นลิ่มเป็นก้อนส่งออกไปขายต่างประเทศจนสิ้น เมื่อเงินบรูบสลายกับเงินเต็มน้ำหนักซึ่งใช้ปะปนอยู่มีผลเช่นนี้แล้วก็เป็นความตรงกันกับกฎธรรมดา ซึ่งนักปราชญ์ได้ชี้แจงไว้ว่า เงินชั่วอาจขับไล่เงินดีสูญหายไปจากการใช้หมุนเวียนในบ้านเมือง หรือขับไล่เงินดีออกไปเสียนอกประเทศได้หมด ...”(พระยาสุริยานุวัตร, 2518 : 355-356)

2. มาตรฐานเงินตราที่ไม่อิงโลหะมีค่า (Non-metallic Standard)
3. มาตรฐานสมญาใต้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ข

การขยายอำนาจของจักรวรรดิสเปน

การขยายอำนาจของจักรวรรดิสเปนเป็นวิวัฒนาการที่ได้สั่งสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งสืบเนื่องจากการค้นหาเส้นทางเดินเรือของ Columbus เพื่อเดินทางมายังประเทศจีนที่เล่าลือกันว่ามี ความมั่งคั่ง ตามที่ Marco Polo ได้บันทึกไว้ (แต่ต่อมา Columbus กลับเดินทางค้นพบโลกใหม่ที่ ทวีปอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1492 แทนที่จะเป็นประเทศจีน) ซึ่งสาเหตุดังกล่าวได้เป็นแรงบันดาลใจให้ คนรุ่นหนุ่มในสเปน ต่างพากันเดินทางไปแสวงหาโชคลาภอันเป็นทางเลือกที่ดีกว่าอยู่ดำรงชีพใน สเปน กลุ่มชนที่เดินทางไปแสวงหาโชคหลังจากที่ Columbus ได้ค้นพบทวีปอเมริกา มีอยู่ หลากหลายกลุ่มไม่ว่าจะเป็น กลุ่มมิชชันนารี นักบวช ช่างฝีมือ ขุนนางยศต่ำ โดยจะเรียกชื่อกลุ่ม ดังกล่าวรวมๆว่า พวก Conquistadores หรือพวกนักรบ นักผจญภัย (มาซาฮิโร คิมูระ , 2535 : 12)

สิ่งที่พวก Conquistadores ต้องการก็คือ ทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง เกียรติยศ และศาสนา (Gold, Glory, God) นอกจากบันทึกการเดินทางของ Marco Polo แล้ว การเดินทางของคนกลุ่มนี้ ยังได้รับการเสริมด้วยตำนานของ Eldorado อันเป็นตำนานของชนเผ่าอินเดียนพื้นเมืองในทวีป อเมริกาที่กล่าวถึงดินแดนที่มีแต่ทองคำทุกหนทุกแห่ง และมีความมั่งคั่งจนกระทั่งกษัตริย์ของพวกเขา ยังนำผงทองคำโรยร่างกาย ทั้ง 2 ปีจวบหลักรนี้เป็นตัวกระตุ้นให้กลุ่มคนดังกล่าว ต้องการไป แสวงหาความมั่งคั่งให้กับตนเองมากยิ่งขึ้น (มาซาฮิโร คิมูระ , 2535 : 13)

จากจุดเริ่มต้นของกลุ่มคนผู้แสวงหา Gold, Glory, God สเปนได้เริ่มคิดถึงการยึดครอง พื้นที่ ด้วยกองกำลังทางการทหาร จนในที่สุดก็สามารถยึดครองทวีปอเมริกากลางและอเมริกาใต้ได้ โดยเริ่มจากกองทหารของสเปนภายใต้การนำของ Hernando Cortes ที่นำกองทหารสเปนจำนวน น้อยแต่เต็มไปด้วยแสนยานุภาพของอาวุธสมัยใหม่ บุกรุกทำลายอาณาจักร Aztec ในเม็กซิโกได้ในปี ค.ศ. 1519 (พ.ศ. 2062) ทางสเปนจึงได้จัดตั้งเขตการปกครองนี้ในนาม “สเปนใหม่” (Nueva Espana) อันมีที่ตั้งอยู่ ณ กรุงเม็กซิโกซิตีในปัจจุบัน ส่วนอีกด้านหนึ่งทางภาคใต้ลงมา กองทหาร ภายใต้การนำของ Francisco Pizarro ได้ทำลายอาณาจักรอินคาในเปรูได้สำเร็จเมื่อปี ค.ศ. 1533 (พ.ศ. 2076) โดยตั้ง Lima เป็นศูนย์กลางในการปกครองหลังจากที่ยึดครองเป็นอาณานิคมได้แล้ว

ทั้งนี้พระมหากษัตริย์แห่งสเปนได้ตั้งข้าหลวง 2 คน มาปกครองดินแดนทั้งสองดังกล่าวในอาณานิคมที่ทวีปอเมริกา เหตุผลที่พระมหากษัตริย์แห่งสเปนได้แต่งตั้งข้าหลวงถึง 2 คนในการปกครองดินแดนดังกล่าวก็เนื่องจากว่า ต้องการให้ข้าหลวงทั้งสองถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยไม่ให้ใครคนใดคนหนึ่งแข็งข้อต่อพระมหากษัตริย์สเปนที่เมืองแม่ได้

เมื่อดำเนินการจัดตั้งอาณานิคมสำเร็จเป็นรูปร่างเรียบร้อยแล้ว สเปนได้ทำการล่องเรือสินค้าเพื่อทำการค้าขายระหว่างอาณานิคมอเมริกากับเมืองแม่ การค้าขายกับอาณานิคมในทวีปอเมริกาได้ให้ผลประโยชน์อย่างมหาศาลแก่เมืองแม่เป็นอย่างมาก และสเปนได้ให้มีกองเรือสินค้าที่กำหนดให้ล่องได้เพียงปีละสองครั้ง โดยล่องจากเมืองท่าเซวีญา (ซึ่งเป็นเมืองท่าในสเปนเพียงแห่งเดียวในการติดต่อโดยตรงกับอาณานิคมอเมริกา) ไปยังคิวบา จากคิวบาจึงไปสู่ทะเลแคริบเบียน จากนั้นกองเรือสินค้าจะแยกเส้นทางเดินเรือออกเป็นสองเส้นทางคือ

1. เส้นทางตะวันตก จะเดินทางไปยังเมือง เวรากูซ ในเปรูซึ่งเป็นเมืองเดียวอีกเช่นกันที่ได้รับการอนุญาตให้ค้าขายได้ภายใต้การปกครองของข้าหลวงสเปนที่เปรู
2. เส้นทางใต้ จะเดินทางไปยังเมือง Nom bre de dios หรือ Portobello

ต่อมาสเปนได้ค้นพบดินแดนเพิ่มเติมขึ้นอีก โดยในปี ค.ศ. 1521 (พ.ศ. 2064) เฟอร์ดินันด์ แมกเจลเลน ได้ค้นพบหมู่เกาะฟิลิปปินส์ พระมหากษัตริย์แห่งจักรวรรดิสเปนจึงให้ข้าหลวงที่สเปนใหม่ทำหน้าที่ปกครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์เพิ่มอีกแห่งหนึ่งด้วย² ดังนั้นเส้นทางติดต่อค้าขายระหว่างฟิลิปปินส์กับฝั่งตะวันตกของทวีปอเมริกากลางจึงเพิ่มขึ้นอีกเส้นทางหนึ่ง สเปนกำหนดให้เมือง

² แมกเจลเลน เป็นชาวยุโรปคนแรกที่เดินทางไปถึงฟิลิปปินส์ ต่อมาได้มีนักสำรวจคนอื่นๆ มาสำรวจฟิลิปปินส์เป็นระยะๆ ต่อมาในปี ค.ศ. 1542 โดเมซ เดอ วิลลาโลโบส ได้ให้สมญาหมู่เกาะฟิลิปปินส์ว่า "Filipinas" เพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าชายฟิลิปอันเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ชาร์ลส์ ที่ 5 แห่งสเปน ด้วยเหตุนี้ชื่อของประเทศจึงถูกเรียกในเวลาต่อมาว่า Filipinas (ในภาษาสเปน) และ Philippine (ในภาษาอังกฤษ) ฟิลิปปินส์ได้ตกเป็นอาณานิคมของสเปนช่วง ค.ศ. 1565-1898 (แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ปี ค.ศ. 1565-1821 และ ปี ค.ศ. 1821-1898) โดยกษัตริย์ของสเปนได้ให้ข้าหลวงใหญ่ของ สเปนใหม่ (Nueva Espana) ปกครองฟิลิปปินส์โดยตรง ดังนั้นงบประมาณต่างๆ จึงต้องผ่านทางสเปนใหม่โดยตรง แต่หลังจาก "สเปนใหม่" ได้ประกาศเอกราชจากสเปนในปี ค.ศ. 1821 โดยเปลี่ยนชื่อเป็นประเทศเม็กซิโกแล้ว สเปนได้ปกครองฟิลิปปินส์โดยตรงตั้งแต่ ค.ศ. 1821 จนถึงปี ค.ศ. 1898 แรกเริ่มเดิมทีสเปนยึดครองฟิลิปปินส์ด้วยเหตุผล 3 ประการ กล่าวคือ 1. เพื่อจะมีส่วนร่วมในการค้าเครื่องเทศ 2. เพื่อจะให้ฟิลิปปินส์เป็นตัวเชื่อมในการติดต่อระหว่างจีนกับญี่ปุ่น และ 3. เพื่อจะให้ชาวฟิลิปปินส์เข้ารับคริสต์ชน ดู จ.โชติพันธุ์, ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองของสาธารณรัฐแห่งฟิลิปปินส์ (พระนคร : แพรวพทยา, 2512), หน้า 40-42, 49, 52.

ท่า Acapulco ในเม็กซิโกเปิดเส้นทางเดินเรือค้าขายได้กับมะนิลาโดยตรง³ ซึ่งปรากฏว่าการค้าเส้น Manila-Acapulco ดังกล่าวกลับทำกำไรให้กับจักรวรรดิสเปนมากกว่าการค้าที่ผ่านมหาสมุทรแอตแลนติก (เซวีญา-อเมริกา) เพราะสินค้าจากเอเชียที่ผ่านมาทาง Manila-Acapulco จะมีราคาถูกกว่าสินค้าที่มาจากทาง เซวีญา-อเมริกา

ต่อมาราวๆ กลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในอาณานิคมอเมริกากลางและอเมริกาใต้ มีการค้นพบเหมืองแร่เงินเป็นจำนวนมาก (ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ของ เม็กซิโก⁴ และ เปรู) ไม่ว่าจะเป็นใน Potosi, Real del Monte, Zacatecas ฯลฯ อันเป็นผลทำให้แร่เงินต่างๆ เหล่านี้ถูกผลิตขึ้นเป็น “เงินตรา” ในการค้าขายระหว่างอาณานิคมกับเมืองแม่ที่สเปน (มาซาฮีโร คิมูระ , 2535 : 68) เงินตราดังกล่าวจากทวีปอเมริกา จะทำให้เกิดการปฏิวัติทางด้านราคาในเอเชียตะวันออกในเวลาต่อมาด้วย ทั้งนี้ มาซาฮีโร คิมูระ ได้กล่าวว่า ช่วงหลังปี ค.ศ. 1550 (พ.ศ. 2093) ผลกระทบจากการหลั่งไหลของเงินจากเม็กซิโกและเปรู ที่หลั่งไหลเข้ามาในสเปนจำนวนมากมาย ทำให้ค่าเงินในสเปนตกต่ำ และทำให้สินค้าชนิดต่างๆ มีราคาสูงจนก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

³ กองเรือสินค้าดังกล่าวเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางว่า กองเรือค้าของมะนิลา (The Manila Galleon) ซึ่งมีบทบาทระหว่าง ค.ศ. 1565-1815

⁴ ปัจจุบัน เม็กซิโก ยังคงเป็นประเทศที่ส่งออกแร่เงินมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก

ภาคผนวก ก

ประวัติศาสตร์ยุโรปยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม

เมื่อทวีปยุโรปได้เข้ามาสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial revolution) โดยปรากฏเป็นแห่งแรกที่ประเทศอังกฤษ ในยุคนั้น (ศตวรรษที่ 18) นครลอนดอนทำหน้าที่เป็นเมืองที่ทำหน้าที่ส่งสินค้าผ่านไปยังอาณานิคมอินเดีย อีกทั้งยังส่งต่อไปยังยุโรปและหมู่เกาะอินเดียตะวันตก ซึ่งเป็นผลให้เมืองอื่นๆ เจริญและขยายตัวตามไปด้วย ดังเช่น ลิวอร์พูล (Liverpool) บริสตอล (Bristol) กลาสโกว์ (Glasgow) ฯลฯ และสิ่งที่เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมก็คือ การที่เจมส์ วัตต์ (James Watt) ได้จดทะเบียนสิทธิบัตรเครื่องจักรไอน้ำเพื่อนำไปผลิตสิ่งทอที่เป็นอุตสาหกรรมสำคัญของอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1769 (พ.ศ. 2312) (ต่อมาในปี ค.ศ. 1785 (พ.ศ. 2328) ทั้งเจมส์ วัตต์ และ แมทธิว โบวตัน (Matthew Boulton) ได้ร่วมมือกันผลิตและติดตั้งเครื่องจักรไอน้ำในโรงงานอุตสาหกรรมของอังกฤษ กระทั่งในปี ค.ศ. 1790 (พ.ศ. 2333) โบวตัน ได้จดทะเบียนสิทธิบัตรในเครื่องจักรไอน้ำสำหรับผลิตเหรียญกระษาปณ์⁵)

⁵ จากที่ได้กล่าวแล้วในส่วนของบทที่ 1 ในด้านของวิธีการผลิตเหรียญกระษาปณ์โดยใช้การตอกตราเหรียญกระษาปณ์ด้วยมือมาเป็นการใช้เครื่องจักรแบบแรงคนหมุนจนมาสู่การใช้เครื่องจักรไอน้ำในการตอกตรา โดยในส่วนของการใช้เครื่องจักรแรงคนหมุนสำหรับผลิตเหรียญกระษาปณ์ ได้เริ่มต้นในอิตาลีราวๆช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 จากนั้นเครื่องมือดังกล่าวได้ถูกเผยแพร่ไปยัง เยอรมนี ฝรั่งเศส และอังกฤษในราวปี ค.ศ. 1573 โดยแม่ตราที่ใช้สำหรับตีตราบนเหรียญตัวเปล่าจะมีรูปร่างเป็นกระบอกทรงสูง เพื่อให้เวลาหมุนเกลียวสำหรับการกดอัดเหรียญตัวเปล่า สามารถลดลงไปในตัวเหรียญให้มีความกลมพอดี อันเป็นการป้องกันปัญหาการปลอมของเหรียญเนื่องจากการตอกตราที่บิดเบี้ยวของช่างทำเหรียญ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในยุคก่อนหน้านั้น เครื่องจักรแบบใช้แรงคนหมุนดังกล่าวได้ใช้อยู่เรื่อยมาจนกระทั่งมีการประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำสำหรับผลิตเหรียญกระษาปณ์ได้ โดยบุคคลที่โดดเด่นที่สุดได้แก่ เจมส์ วัตต์ ต่อมา วัตต์ ได้ร่วมกันทำธุรกิจกับแมทธิว โบวตัน และทั้ง 2 คน ได้ประยุกต์เครื่องจักรไอน้ำสำหรับใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม มาผลิตเป็นเครื่องจักรไอน้ำสำหรับผลิตเหรียญกระษาปณ์ โดยโบวตัน ได้สร้างโรงงานสำหรับผลิตเหรียญที่ โซโฮ (Soho) ในเมืองเบอร์มิงแฮมของอังกฤษ หลังจากนั้นเขาได้ทำการรับจ้างผลิตเหรียญกระษาปณ์สำหรับใช้ใน Sierra Leone และ บริษัท อินเดียตะวันออก (East India Company) ด้วย ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Thomas W. Becker, *The Coin Makers* (New York : Doubleday & Company, 1969), หน้า 119-130.

อังกฤษได้ใช้เครื่องจักรไอน้ำในการผลิตสิ่งทอ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในยุคต้นของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุคนั้น โดยมีตลาดหลักๆที่สำคัญ คือ ตลาดยุโรปและสหรัฐอเมริกา แต่ปรากฏว่าภายหลังทั้งยุโรปและสหรัฐอเมริกา ได้ยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมตามติดกันมาไม่แพ้อังกฤษ จึงทำให้สิ่งสิ่งทอจากอังกฤษลดน้อยลงไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อังกฤษต้องหันไปที่ตลาดอินเดียแทน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , 2539 : 8-10) ต่อมาเมื่อผลผลิตล้นเกินจนตลาดใดตลาดหนึ่งจะรองรับผลผลิตได้ จึงเป็นสาเหตุให้อังกฤษต้องหาแหล่งระบายสินค้า และจุดหนึ่งที่อังกฤษให้ความสนใจก็คือ ภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งแต่ดั้งเดิมชาติตะวันตกรวมถึงอังกฤษต่างมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเพียงแหล่งที่ตนจะรับซื้อสินค้าเท่านั้น แต่เนื่องจากปัญหาการผลิตล้นเกินดังกล่าวข้างต้น จึงกดดันให้มองพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งระบายสินค้าด้วย

ส่วนยุโรปชาติอื่นๆก็มีมุมมองที่ไม่แตกต่างจากอังกฤษด้วยเช่นกัน (วิลเลียม ถาวรธนสาร , 2545 : 14-15) ทั้งนี้ วิลเลียม ถาวรธนสาร กล่าวว่าหากมองอีกรูปแบบหนึ่ง การที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ก็คือ ขั้นตอนหนึ่งของการปฏิวัติอุตสาหกรรมนั่นเอง (วิลเลียม ถาวรธนสาร , 2545 : 15) ทั้งนี้อังกฤษในช่วงสามถึงสี่ร้อยปีที่ผ่านมาได้ขยายอำนาจโดยใช้แสนยานุภาพของกองทัพเรือ (เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ฮอลันดา ได้เสื่อมอำนาจทางเรือลงเป็นอย่างมาก ส่วนฝรั่งเศสโดยเฉพาะในยุคของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ก็เสื่อมถอยลงในแสนยานุภาพทางทะเลพร้อมๆ กับบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน) โดยราบรื่นถึงแม้ว่าจะมีการหยุดชะงักลงไปบ้างในช่วงที่อังกฤษทำสงครามกับชาวอาณานิคมอเมริกา ในช่วงสงครามประกาศเอกราชของสหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 1776 (พ.ศ. 2319)

ขณะที่อังกฤษกำลังติดพันอยู่กับสงครามในอาณานิคมอเมริกันนี้ ประเทศฝรั่งเศสก็ปรากฏความวุ่นวายในประเทศเช่นกัน อันเนื่องมาจากรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยในราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 (ครองราชย์ ค.ศ. 1774-1792) ที่ได้สะสมมาจากยุคของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประการหนึ่งประการต่อมา คือ ระเบิดอภิสิทธิ์ของชนชั้นในสังคมฝรั่งเศส และประการสุดท้ายคือ ความขาดแคลนในปีจัญ 4 ของราษฎรฝรั่งเศสที่สะสมจนเหตุการณ์รุกรามเป็นการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ในที่สุด นอกจากสาเหตุ 3 ประการข้างต้นแล้วยังมีอิทธิพลของการปฏิวัติอเมริกา ซึ่งมาพร้อมกับความคิดของเสรีภาพ ที่จุดประกายความไม่พอใจในสภาพสังคมให้กับปัญญาชนของฝรั่งเศสด้วย

การปฏิวัติดังกล่าวได้เป็นพื้นฐานในการเข้ามามีอำนาจของ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) โดยนโปเลียนได้ใช้กุศโลบายอันชาญฉลาดของเขาก่อนในการสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิแห่งฝรั่งเศสที่ 1⁶ แห่งฝรั่งเศสได้สำเร็จเมื่อปี ค.ศ. 1804 (พ.ศ.2347) อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชสมภพ ซึ่งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงที่ นโปเลียน โบนาปาร์ต เรื่องอำนาจได้เกิดสงครามในยุโรปติดต่อกัน โดยเรียกช่วงนี้ว่า ยุคของสงครามนโปเลียน (Napoleonic war) และก็เป็นยุคนี้เองที่เปิดทางให้อังกฤษก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในยุโรป ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวรู้จักกันในนามของ สงครามวอเตอร์ลู (Waterloo)⁷ อันเป็นสิ่งที่ช่วยให้อังกฤษกลับมาเป็นมหาอำนาจในยุโรปทั้งทางบกและทางทะเลอีกครั้งหนึ่ง

พร้อมๆ กับการที่อังกฤษก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในช่วงศตวรรษที่ 19 ความคิดเรื่องเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมซึ่งเป็นผลพวงจากหนังสือของ อัดัม สมิท (Adam Smith) ที่ชื่อว่า “The Wealth of Nation” ได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์จากการค้าเสรีและสนับสนุนของการขยายตัวของ การปฏิวัติอุตสาหกรรมออกไปในโลก ประกอบกับอังกฤษเป็นประเทศแรกที่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม จึงเป็นผลให้ก่อเกิดการค้นหาดินแดนโพ้นทะเลที่จะระบายสินค้าส่วนเกินเพิ่มเติมจากตลาดอินเดีย (ชุมพล เลิศรัฐการ , 2538 : 138-140)

ในส่วนของฝรั่งเศสหลังสิ้นสงครามวอเตอร์ลูแล้ว ได้เสื่อมถอยในแสนยานุภาพไประยะหนึ่งในช่วงนี้ (ระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1815-1848) ฝรั่งเศสมีระบบกษัตริย์ปกครองประเทศอีกครั้ง

⁶ ในประวัติศาสตร์สากลยุคใกล้ถือกันว่า นโปเลียน โบนาปาร์ต (หรือจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 แห่งฝรั่งเศส) เป็นบุคคลที่มีอัจฉริยะทางการทหารที่โดดเด่นที่สุดในยุค 2 ศตวรรษที่ผ่านมา นโปเลียนเป็นผู้ที่สามารถก้าวจากทหารคนายกร้อยมาสู่ตำแหน่งจักรพรรดิแห่งฝรั่งเศสได้ ทั้งยังสามารถทำสงครามขยายดินแดนไปเกือบทั่วทวีปยุโรป พระองค์ทำให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรปในยุคนั้น ดังนั้นนโปเลียนจึงเป็นตำนานแห่งความภาคภูมิใจของชาวฝรั่งเศสแม้แต่ในปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้จึงไม่แปลกใจที่ หลุยส์ นโปเลียน (หรือจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในเวลาต่อมา) จะได้สานต่อเกียรติภูมิดังกล่าวต่อจากผู้เป็นลุงของตนเอง

⁷ วอเตอร์ลู เป็นชื่อของตำบลหนึ่งในประเทศเบลเยียม สถานที่ดังกล่าวเป็นจุดยุทธภูมิครั้งสุดท้ายของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 เมื่อปี ค.ศ. 1815 พระองค์ทรงทำสงครามพ่ายแพ้ต่อกองทัพสัมพันธมิตรโดยมีอังกฤษเป็นแกนนำ จากผลของการพ่ายแพ้สงครามครั้งนี้ จึงทำให้พระองค์ถูกเนรเทศไปยังเกาะเซนต์ เฮเลนา (Saint Helena Island) และสิ้นพระชนม์อย่างโดดเดี่ยวในปี ค.ศ. 1821 หลังจากสงครามวอเตอร์ลูได้มีการเปลี่ยนดุลอำนาจจากฝรั่งเศสมาเป็นอังกฤษ โดยในการประชุมแห่งเวียนนา (Congress of Vienna) มีการขีดเส้นเขตแดนของประเทศในยุโรปใหม่อันทำให้เกิดชาติต่างๆ ขึ้นใหม่อีกหลายชาติ และไม่เป็นที่แปลกใจว่าอังกฤษมีบทบาทอยู่เบื้องหลังด้วย

หนึ่งถึง 3 พระองค์ด้วยกัน อันได้แก่ พระเจ้าหลุยส์ที่ 18 (Louis XVIII 1815-1824 A.D.) พระเจ้าชาร์ลส์ ที่ 10 (Charles X 1824-1830 A.D.) และพระเจ้าหลุยส์ฟิลิปป์ ที่ 1 (Louis Philippe I 1830-1848 A.D.) จนมาถึงยุคของ หลุยส์ นโปเลียน ซึ่งเป็นหลานชายของ นโปเลียนที่ 1 ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1848-1852⁸ จนในที่สุดเขาได้ใช้กุศโลบายทางการเมืองในระบอบรัฐสภา สถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส (Napoleon III Empereur)⁹ โดยในช่วงที่พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งจักรพรรดิแห่งฝรั่งเศส (ค.ศ. 1852-1870) พระองค์ทรงสร้างหลายสิ่งหลายอย่างมากมาย เพื่อฟื้นฟูเกียรติภูมิของฝรั่งเศสให้กลับมาใหม่หลังจากสิ้นสงครามวอเตอร์ลู

นอกจากสร้างแล้ว ยังมีการปฏิรูปต่างๆ เช่น มีการวางผังเมืองปารีสใหม่ พระองค์พยายามที่จะกลับไปสู่ตำนานความยิ่งใหญ่ของนโปเลียนที่ 1 และต้องการให้ฝรั่งเศสกลับมามีบทบาทเป็นผู้นำอีกครั้งหนึ่ง ในยุคของพระองค์ฝรั่งเศสมีทั้งความก้าวหน้าและเป็นผู้นำอันดับต้นๆ ในด้านอุตสาหกรรม การพาณิชย์ และการคมนาคมเป็นอย่างมาก สิ่งที่เป็นประจักษ์พยานได้แก่การที่ฝรั่งเศสในยุคของพระองค์ จัดงานมหกรรมระดับโลกอยู่ 2 ครั้ง คืองาน L'Exposition Universelle ในปี ค.ศ.1855 และ ค.ศ. 1867 ตามลำดับ ส่วนในด้านการต่างประเทศ ทรงมีนโยบายที่จะสร้างให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ ด้วยพระราชปณิธานที่ต้องการให้ฝรั่งเศสก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรปนั่นเอง จึงทำให้พระองค์ทรงเข้าไปมีบทบาทในการแข่งขันทางการเมือง เศรษฐกิจ และขยายอาณานิคม เพื่อแข่งขันกับอังกฤษอันเป็นฝ่ายตรงข้ามกับตน

การเข้าไปมีบทบาทในพื้นที่ต่างๆ ของฝรั่งเศสในรัชสมัยของพระองค์ได้ขยายพื้นที่ไปจนถึงทวีปอเมริกาโดยเฉพาะในเม็กซิโก พระองค์ได้แต่งตั้งพระเจ้าแม็กซิมิเลียน (Maximilian) ไปปกครองเป็นจักรพรรดิแห่งเม็กซิโก แต่ก็ล้มเหลวเนื่องจากเกิดการปฏิวัติในเม็กซิโก และแม็กซิมิเลียนได้ถูกปลงพระชนม์โดยการยิงเป้า¹⁰ ขณะเดียวกับที่ขยายบทบาทไปยังทวีปอเมริกา นโปเลียนที่ 3 ทรง

⁸ ประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสในยุคหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส(หลัง ค.ศ. 1789) จะสลับกันไปมาระหว่างยุคสาธารณรัฐ และยุคจักรวรรดิ กล่าวคือ มีทั้งยุคที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของชาติ และยุคที่มีพระมหากษัตริย์ หรือจักรพรรดิเป็นประมุขของชาติสลับกันไป โดยในปัจจุบันนี้ฝรั่งเศสอยู่ในยุคสาธารณรัฐที่ 5

⁹ ในทางประวัติศาสตร์ถือกันว่าพระราชโอรสแห่งนโปเลียนที่ 1 จะดำรงตำแหน่งเป็นนโปเลียนที่ 2 โดยศักดิ์ แต่พระราชโอรสสิ้นพระชนม์ตั้งแต่วัยหนุ่ม ดังนั้นเมื่อ หลุยส์ นโปเลียน สถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดินโปเลียน เขาจึงต้องเป็นนโปเลียนลำดับที่สาม

¹⁰ จักรพรรดิแม็กซิมิเลียน ทรงเป็นอนุชาของจักรพรรดิ ฟรานซ์ โจเซฟ ที่ 1 (Franz Joseph 1) แห่งออสเตรีย ทรงดำรงตำแหน่งจักรพรรดิแห่งเม็กซิโกระหว่าง ค.ศ. 1864-1867 ในคราวที่ฝรั่งเศสบุกยึดครองเม็กซิโกซึ่งได้ในปี ค.ศ. 1863 นโปเลียนที่ 3 ได้

ให้ความสนใจกับตลาดจีนทางตอนใต้มาก ดังจะเห็นได้จากในยุคของพระองค์มีการส่งคณะสำรวจเส้นทางในแม่น้ำโขงเพื่อเปิดเส้นทางไปสู่จีนทางตอนใต้¹¹ ซึ่งถ้าหากเปิดสำเร็จสินค้าต่างๆของฝรั่งเศส ไม่ว่าจะเป็น สุรา อาหาร และฝิ่น ก็จะขายได้ดีและมีกำไร แต่ปรากฏว่าล้มเหลวเนื่องจากมีเกาะแก่งอยู่อย่างมากมายซึ่งเป็นอุปสรรคในการขนส่ง (ดูไกรฤกษ์ นานา ใน พบกรูรูฉบับโปเลียนที่ 3 ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 มกราคม 2550)

จากสถานการณ์ของสองประเทศดังที่กล่าวในข้างต้นทั้งในอังกฤษและฝรั่งเศส จะนำมาซึ่งบทบาทที่สำคัญของชาติทั้งสองต่อการเข้ามามีอำนาจของอังกฤษและฝรั่งเศสในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะต่อมา

เกลี้ยกล่อมให้แมกซิมิเลียนรับตำแหน่งโดยจะช่วยอยู่เบื้องหลัง แต่ในปี 1867 กลับถอนตัวออกจากแมกซิมิเลียนในปี ค.ศ. 1867 เป็นเหตุให้แมกซิมิเลียนต้องสู้รบไปตามลำพัง ที่สุดพระองค์ได้ถูกกองกำลังเสรีนิยมของ เบนิตโต ฮิวเรซ (Benito Juarez) โค่นลงจากอำนาจ หลังจากนั้นจึงถูกพิพากษาให้ประหารชีวิตในปี ค.ศ. 1867

¹¹ หลง สุนทรวาณิชย์ เสนอว่า การที่จีนตอนใต้เกี่ยวข้องกับตำนานของดินแดนในอุดมคติ หรือ Shangrila ที่เป็นคำตอบของนักเดินทาง สิ่งนี้จึงนำมาสู่การสำรวจเส้นทางที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ 2 คณะ ได้แก่ คณะของ ฟรานซิส การ์นิเยร์ (Francis Garnier) ในปี ค.ศ. 1866 และคณะของ โฮลท์ ฮัลเลต (Holt Hallett) แต่ผลจากการสำรวจปรากฏว่าล้มเหลว เส้นทางดังกล่าวไม่ได้มั่งคั่งด้วยทรัพยากรตามที่ด้ตั้งความหวังไว้ในตำนาน ทั้งนี้ หลง เสนอว่าอาจจะมาจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับแผนที่ของชาวตะวันตกที่ให้ภาพว่า แม่น้ำทุกสายของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อิระวดี สาละวิน เจ้าพระยา และโขง) ล้วนมาจากแหล่งเดียวกันที่อยู่ทางเหนือขึ้นไป คือ จีนตอนใต้อันเชื่อมกับทิเบต ทั้งนี้คงเกิดจากการเข้าใจผิดของนักวาดแผนที่ชาวตะวันตกที่ได้รับฟังเรื่องราวจากการบอกเล่าของชาวพื้นเมืองในภูมิภาคนี้ ทั้งนี้ชาวพื้นเมืองในดินแดนแถบนี้ย่อมได้รับรู้ถึงโลกอันฐานจากอิทธิพลของฮินดูและพุทธผสมกันในรูปของ "ไตรภูมิ" อันเชื่อกันว่าดินแดนดังกล่าวคือ ชมพูทวีป แม่น้ำต่างๆล้วนไหลลงมาจากสระอนินดาตในเชิงป่าหิมพานต์ ซึ่งเขากล่าวว่าถ้าเทียบกับพื้นที่ดูโดยใช้แผนที่แบบไตรภูมิกับแผนที่สากลยุคปัจจุบัน จะพบว่าบริเวณต้นกำเนิดของแม่น้ำสายต่างๆดังกล่าวจะอยู่ทางจีนตอนใต้แถบยูนนานและเสฉวนของจีน ดังนั้นทางตะวันตกเมื่อเข้าใจผิดดังกล่าวและมาสำรวจแล้ว จึงพบว่าดินแดนดังกล่าวไม่ได้มั่งคั่งดังที่เคยได้ยินได้ฟังมา คำอธิบายของ หลง สุนทรวาณิชย์ได้ใน รัชกาลที่ 5 สยามกับอุษาคเนย์และชมพูทวีป (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อรอนงค์ ทิพย์พิมล (บรรณาธิการ) , 2547 : 275-279)

ภาคผนวก ง

พงศาวดารเมืองล้านช้าง (นิทานเรื่องขุนบรมราชา)

พงศาวดารฉบับนี้มีลักษณะคล้ายนิทานปรัมปราจึงมีชื่อว่า “นิทานขุนบรมราชา พงศาวดารเมืองล้านช้าง” เนื้อหาหลักเป็นเรื่องกำเนิดขุนบรมปฐมวงศ์กษัตริย์ลาวล้านช้างและการตั้งเมืองหลวงพระบาง ประวัตติเจ้าฟ้าจ๋ม และตำนานพระบาง

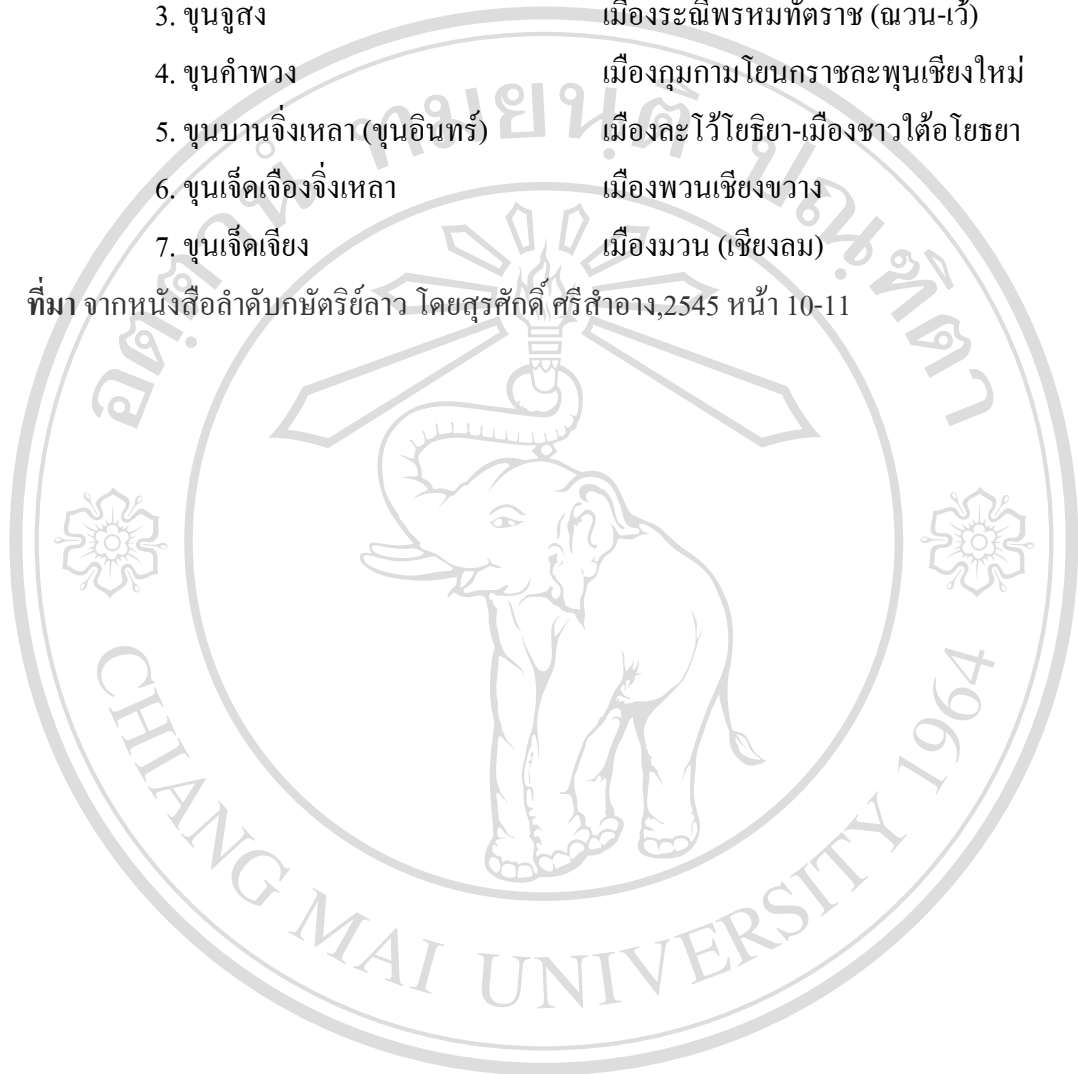
ต้นเรื่องกล่าวว่า ขุนบรมเป็นบุตรแกนฟ้า (พระยาอินทาทิปติราช-พระอินทร์) และเริ่มลำดับเหตุการณ์จากชมพูทวีป เหล่าเทวดาทั้งหลาย อดีตพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ (โคตมะ) ที่เกิดเป็นสมัตพรหม เสด็จลงมาดูจักรวาลและชมพูทวีปที่จะทรงจุดลงมาโปรดสรรพสัตว์บรรดาพรหมทั้งหลายได้หมายที่จะตั้งเมืองใหญ่ไว้ 16 เมือง เมืองน้อย 15 เมือง และแยกกันรักษาตามทิศต่างๆ โดยพระโพธิสัตว์โคตมะสมัตพรหมนั้นเป็นผู้รักษาศูนย์กลางของเมือง ต่อมาได้บังเกิดมีท้าวพระยา ผู้คนหญิงชายอยู่อาศัยกันเป็นจำนวนมาก ท้าวพระยาก็ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม เกิดมีพระโพธิสัตว์จุดลงมาเป็นพระพุทธรูป เพื่อโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลาย รวม 4 องค์ เริ่มแต่ พระกุกุสนธโกนาคม กัสสป จนถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมณโคตม เมื่อทรงตรัสรู้แล้วยังมิได้เสด็จไปโปรดสัตว์ในเมืองล้านช้าง

ส่วนในเมืองล้านช้างมีอารักษ์และผีเสื้อเมืองรักษาอยู่หลายตน เช่น นางกานธี ผีเสื้ออ้ายชะเล็กเก็ก เฒ่าชะโคมฟ้า อ้ายเจ็ดไห ปู่พิสิ ย่าพิส นางเงือก และพระยางู บนภูซ้าง (ภูซาง) และภูซางหลวง ได้เป็นัวเมียกัน มีลูกชื่อ นางปากกว้างหูเส กับนางนันทาทวี ซึ่งได้เป็นผีเสื้อเมืองและภูเขารักษาขอบเขตเมืองล้านช้างสืบต่อจากบรรพบุรุษ ต่อมามีฤาษีสองพี่น้อง ชื่อ ฤาษีทอง กับท้าวฤาษีได้มาตั้งหลักเมืองไว้ชะตาเมืองที่ “เชียงทอง” แล้วเรียกพญานาคที่อาศัยอยู่ตามทิศต่างๆ 15 ตัว มารักษาอาณาเขต “เชียงดง เชียงทอง” จากนั้นฤาษีทองได้ไปพบพระอินทร์ขอให้สร้างเมือง พระอินทร์หรือพระยาผีแกน จึงให้ท้าวขุนบรมราชามาเกิดเป็นพระยาในเมืองลาว ท้าวขุนบรมลงมาตั้งอยู่ที่ “น่าน้อยอ้อยหนู” (เมืองแกลง-เดียนเบียนฟู) อยู่ได้ 9 ปีขุนบรมมีบุตร 7 คน เกิดกับนางยมมะพาลา 4 คน คือ ขุนลอ ขุนจูง ขุนบานจิ่งเหล่า (ขุนอินทร์) ขุนเจ็ดเจียง กับนางเอ็ดแดง 3 คน คือ ขุนลาน ขุนคำพวง ขุนเจ็ดเจียงจิ่งเหล่า ต่อมาได้ให้บุตรทั้ง 7 คนไปครองเมืองต่างๆ ดังนี้

1. ขุนลอ	เมืองชวล้านช้าง เชียงดง เชียงทอง
2. ขุนลาน	เมืองห้าวอง (สุนหน้า-สุนนาน)

3. ขุนจูงสง	เมืองระณีพรหมทัตราช (ฉนวน-เว้)
4. ขุนคำพวง	เมืองกุมกามโยนกราชละพุนเชียงใหม่
5. ขุนบานจิ่งเหลา (ขุนอินทร์)	เมืองละโว้โยชยา-เมืองชาวใต้โยชยา
6. ขุนเจ็ดเจืองจิ่งเหลา	เมืองพวนเชียงขวาง
7. ขุนเจ็ดเจียง	เมืองมวน (เซียงลม)

ที่มา จากหนังสือลำดับกษัตริย์ลาว โดยสุรศักดิ์ ศรีสำอาง, 2545 หน้า 10-11

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

ภาคผนวก จ

สรุปคำสัมภาษณ์จากบุคคลต่างๆ

สัมภาษณ์ชาวไทย

สัมภาษณ์ คุณไกรสิทธิ์ จันทร์ประภาเลิศ แห่งร้าน เวิร์ด แอนติค แอนด์ คอยน์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2549 เวลา 13.00น.

การจัดสภาพ (เกรด) ของเหรียญกระษาปณ์ของสหรัฐอเมริกาและยุโรป มีความใกล้เคียงกัน คือ Good (50%) สภาพเหรียญใช้งานค่อนข้างมาก ต่อมาคือ Fine (55-60%) สภาพดีขึ้นมาอีกหน่อย Very fine (70%) Extremely fine (75-80%) และ Almost uncirculate ซึ่งก็คือ สภาพแทบไม่ได้ใช้เลย เกณฑ์อยู่ที่ 90 % ส่วนในการตัดสินว่า สภาพของเหรียญอยู่ในเกรดใดนั้น ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ 3-5 คน เพราะบางครั้ง ผู้เชี่ยวชาญอาจจะตัดสินเข้าข้างตนเองได้ ส่วนราคาซื้อขายเหรียญกระษาปณ์ในเมืองไทยนั้น มีการกำหนดมาตรฐานราคาโดยอาศัยหนังสือ และนิตยสารจากต่างประเทศส่วนหนึ่ง รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในการประเมินของไทย นอกจากนั้นยังต้องพิจารณาจากราคาของตลาดซื้อขายเหรียญประกอบกันด้วย

ในส่วนคำถามที่ว่าเหรียญที่ระลึกของไทยเริ่มมีมาสมัยใด คุณไกรสิทธิ์ กล่าวว่า เหรียญที่ระลึกเหรียญแรกตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่เรียกกันในวงการนักสะสมทั่วไปว่า *เหรียญโกษาปาน* (ฝรั่งเศสเป็นผู้ผลิต) โดยเหรียญต้นแบบจริงๆไม่ปรากฏว่ามีในประเทศไทย แต่ในช่วงที่รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก (พ.ศ. 2440) ได้นำเหรียญดังกล่าวกลับมายังประเทศไทยส่วนหนึ่ง ส่วนเหรียญที่ระลึกเหรียญต่อมาจะอยู่ในยุครัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 4 ซึ่งก็คือ เหรียญราชทูตไทยเข้าเฝ้า

เหรียญดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ องค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งราชทูตไปยังราชสำนักของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส ทางฝรั่งเศสจึงได้มีการออกเหรียญที่ระลึกที่เรียกกันทั่วไปว่า “*เหรียญโกษาเหล็ก หรือ เหรียญราชทูตไทยเข้าเฝ้า*” แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า การส่งราชทูตไปยังราชสำนักของพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งอังกฤษในช่วงเดียวกันนั้น ไม่ปรากฏว่าทางอังกฤษได้ผลิตเหรียญที่ระลึกออกมาเช่นฝรั่งเศสเลย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เหรียญที่ระลึกที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ เหรียญเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ซึ่งในยุคของพระองค์ เหรียญโดยส่วนใหญ่จะผลิตจากฝรั่งเศสแทบทั้งหมด โดยมีสิ่งที่สังเกตได้ชัดเจนก็คือ เหรียญเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่หนึ่ง ได้ปรากฏการสลักลายเซ็นของช่างผู้ออกแบบ ที่มีนามว่า Auguste Partey (ซึ่งจัดได้ว่า เป็นช่างแกะสลักและช่างปั้นแบบเหรียญกระษาปณ์มือหนึ่งของฝรั่งเศสในยุคนั้น) ทั้งนี้ด้านขอบของเหรียญดังกล่าว จะมีตัวอักษรเขียนว่า Monnaie de paris (โรงกระษาปณ์แห่งปารีส) ส่วนเหรียญที่ผลิตจากฝรั่งเศสอีกเหรียญหนึ่งที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ “เหรียญหนวด” แต่อย่างไรก็ตามได้นำมาใช้หมุนเวียนในประเทศไทย เนื่องจากใช้เวลานานในการผลิตรัชกาลที่ 5 ก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน

ที่ใช้เวลานานในการผลิตก็เนื่องจากว่า เมื่อรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรปใน ร.ศ. 126 ได้รับสั่งให้ผลิตเหรียญรุ่นดังกล่าวแทนเหรียญรุ่นเก่า (พระบรมรูป-ตราแผ่นดิน) ที่ใช้หมุนเวียนกันอยู่ แต่เนื่องจากการผลิตเหรียญ ซึ่งมีกรรมวิธีทั้งการแกะตราและปั๊มเหรียญต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่าครึ่งปี ทั้งนี้ยังไม่รวมระยะเวลาในการดำเนินการขนส่งอีกครั้งปี เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้เวลาพิเศษกว่าที่จะเดินทางมาถึงประเทศไทย เมื่อเหรียญดังกล่าวได้เดินทางมาถึงประเทศไทยหลังจากที่เสด็จสวรรคตแล้ว จึงได้ถูกนำไปแจกเป็นของที่ระลึกในงานพระบรมศพของพระองค์ ส่วนจำนวนการผลิตนั้นมีจำนวนประมาณ 1 ล้านกว่าเหรียญ

คุณไกรสิทธิ์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนที่ใช้กันในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จะมีการแกะแม่ตรา (แกะบล็อก) จากอังกฤษ แต่หลังจากนั้นจะมีช่างชาวตะวันตก มาสอนวิธีการแกะแม่ตราในการผลิตเหรียญ

ในส่วนเนื้อโลหะของเหรียญกระษาปณ์ในประเทศไทยยุครัชกาลที่ 4-7 นั้น จะผลิตจากโลหะเงิน แต่ในเวลาต่อมาได้มีการเริ่มลดเนื้อเงินในเหรียญกระษาปณ์ลงตั้งแต่รัชกาลที่ 6 ทั้งนี้แต่เดิมเนื้อเงินจะอยู่ที่ 90% ต่อ 1 เหรียญ โดยในสมัยนั้นจะไม่มีเนื้อเงินเต็มค่า 100% เนื่องจากเงิน 100% จะนิ่มเกินไปและมีการสึกหรอที่เร็ว (เช่นเดียวกับเนื้อทองที่จะไม่มีทอง 100%) ส่วนประเทศต่างๆทั่วโลกก็ไม่มีประเทศใดที่ผลิตเหรียญกระษาปณ์ด้วยโลหะเงิน 100% เดิม จะมีเนื้อเงินสูงสุดที่ 92% (ของประเทศอังกฤษ) ต่อมาเมื่อประเทศต่างๆ ได้ลดเนื้อเงินในเหรียญกระษาปณ์ลง ประเทศต่างๆก็ต้องลดตามลงไปด้วย เนื่องจากจะเกิดการได้เปรียบเสียเปรียบในการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้

คุณไกรสิทธิ์ ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่าประเทศต่างๆในโลกนี้ ยกเลิกการใช้โลหะเงินในเหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนประมาณปี ค.ศ. 1964 ซึ่งน่าจะเริ่มตามที่สหรัฐอเมริกายกเลิกในปี ค.ศ.

1964 (เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนของสหรัฐ มีความบริสุทธิ์ของเนื้อเงิน 90% แต่หลังจากปี 1964 แล้วจะเหลือ 50 % แล้วค่อยๆลดลงจนกลายเป็นเหรียญนิกเกิลในปัจจุบัน)

ต่อคำถามของผู้วิจัยในเรื่องของธนบัตร มูลค่าของธนบัตรกับมูลค่าของเหรียญกระษาปณ์จะมีค่าเท่ากัน เหตุที่มีการผลิตธนบัตรก็เนื่องจากว่าในสมัยก่อนค่าเงินจะใหญ่ แต่ต่อมาไม่สะดวกในการพกพาเนื่องจากเงินมีความหนัก ดังนั้นเมื่อผลิตธนบัตรขึ้นมาจึงเปลี่ยนวิธีการใหม่โดยใช้เงินแท่งหรือทองคำแท่งมาเป็นเงินคงคลัง(โดยแต่ก่อนทุกประเทศจะมีเหรียญกระษาปณ์ทองคำใช้ด้วย) และเนื่องจากว่าทองคำนั้นวันจะมีมูลค่าสูงขึ้นประการหนึ่ง ประการต่อมาก็คือทองคำมีน้ำหนักมากและรัฐบาลต้องลงทุนในการผลิตมาก ดังนั้นรัฐบาลจึงเปลี่ยนมาเป็นการผลิตธนบัตรเนื่องจากน้ำหนักเบา รัฐบาลจะใช้วิธีประกันมูลค่าของธนบัตรโดยการใช้เงินแท่งหรือทองคำแท่งมาค้ำประกันธนบัตรที่ผลิตออกมา และเนื่องจากว่าราคาแร่เงินในตลาดโลกมีราคาสูงขึ้นดังที่กล่าวข้างไว้ข้างต้น ดังนั้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 (ประมาณ พ.ศ. 2455-2456) รัฐบาลในยุคนั้นจึงได้ผลิตธนบัตร 1 บาทขึ้นใช้แทนเหรียญกระษาปณ์ 1 บาท ส่วนรัชกาลที่ 7 ก็จะมีผลิตเฉพาะเหรียญ 1 สลึง และ 2 สลึง ที่เป็นเนื้อเงิน แต่เหรียญบาทไม่ได้ผลิตเนื่องจากมีธนบัตร 1 บาท ใช้อยู่แล้ว

คุณไกรสิทธิ์ กล่าวว่าหน่วยเงินตราของไทยที่เรียกว่า “บาท” หรือ “สลึง” ก็คือ หน่วยของน้ำหนักในการชั่งโลหะ (เช่น ทองคำ) ต่อมาในภายหลัง จึงได้ถูกเรียกเป็นหน่วยเงินตราของไทยด้วย โดยน้ำหนักแต่เดิมตั้งแต่ยุคสุโขทัยลงมา 1 บาท จะเท่ากับ 15 กรัมโดยเฉลี่ย (ปัจจุบันทองคำ 1 บาทหนัก 15.2 กรัม)

ส่วนเหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนจากต่างประเทศในยุคก่อนรัชกาลที่ 4 จะมีหมุนเวียนอยู่มากที่ภาคใต้ของไทย โดยในสมัยก่อนจะมีเหรียญจากต่างประเทศ เช่น เหรียญเม็กซิโก (เหรียญนิก) หรือเหรียญลูกโลก (เหรียญอาณานิคมสเปน) เข้ามาใช้จ่ายในภาคใต้เพื่อมาซื้อวัตถุดิบ เช่น ยางพาราหรือดีบุก ทั้งนี้สมัยก่อนเหรียญดังกล่าวถือว่าเป็นเหรียญสากลโดยถ้าหากจะเทียบกับสมัยปัจจุบัน ก็คือเหรียญดอลลาร์สหรัฐที่ใช้ทั่วโลกนั่นเอง ในยุครัชกาลที่ 4 การแลกเปลี่ยนเงินตราไทย (พดด้วง) กับเหรียญเม็กซิโก จะแลกเปลี่ยนโดยเทียบน้ำหนักเงินและค่าสูญเพลิงมาประเมิน แต่ปัญหาของไทยขณะนั้น (รัชกาลที่ 4) ผลิตเงินตราด้วยมือ (เงินพดด้วง) ซึ่งวันหนึ่งๆ ผลิตได้ไม่เกิน 3 พันบาท แต่พ่อค้าชาวตะวันตกได้ใช้เหรียญเม็กซิโกมาซื้อขายสินค้ากับราษฎรไทย วันหนึ่งหลายพันถึงหลายหมื่นหรืออาจจะเป็นแสนบาท รัฐบาลในสมัยนั้นจึงผลิตเงินพดด้วงไม่ทันต่อความต้องการของตลาด

ดังนั้นในการซื้อขายสินค้าจึงได้นำเหรียญเม็กซิโกดังกล่าวมาตีตราจักรกับตรามงกุฏ อันเป็นสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประทับบนเงินพดด้วง ซึ่งการตีตราดังกล่าวหากเทียบกับในสมัยปัจจุบัน ก็คือการ *อวัลเช็ค* ในสมัยปัจจุบันนั่นเอง

จากการที่ทางโรงกระษาปณ์ตีตราจักรกับมงกุฏลงบนเหรียญเม็กซิโกดังกล่าว ก็เพื่อค้าประกันว่าถ้านำเหรียญดังกล่าวไปใช้ และมีปัญหาสามารถนำเหรียญดังกล่าวไปแลกคืนเป็นเงินบาท (พดด้วง) ได้ทุกเวลา นอกจากเหรียญเม็กซิโกที่ถูกตีตราแล้ว ยังมีเหรียญจากปรูด้วยที่ได้ถูกตีตราจักรมงกุฏ ต่อมาเมื่อประเทศไทยได้ตั้งเครื่องจักรสำหรับผลิตเหรียญกระษาปณ์ตามแบบอย่างสากลแล้ว จึงทำให้มีปริมาณเหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนของไทยมีใช้ในตลาดอย่างเพียงพอ การตีตราจักรและมงกุฏบนเหรียญเม็กซิโกก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป

ส่วนเหรียญของลาว (เหรียญที่ใช้ในการค้าฝิ่น) ที่เป็นรูปหัวกวาง เป็นเหรียญที่ใช้โดยกองพล 93 ของจีนคณะชาติ (ก๊กมินตั๋ง) ใช้อยู่ตามชายแดนพม่าและสามเหลี่ยมทองคำ เมื่อประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม กองพล 93 ยังคงตั้งอยู่ตามชายแดนลาวพม่า ไทย จึงจำเป็นที่กองพล 93 ต้องผลิตเหรียญดังกล่าวออกมาใช้ ช่วงแรกๆ สหรัฐอเมริกา และรัฐบาลจีนคณะชาติที่ได้หันได้ส่งเงินเข้ามาช่วยเหลือกองพล 93 เพื่อสู้รบมิให้ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาเผยแพร่ตามชายแดน เงินที่ได้มาจึงนำไปซื้อเงินแท่งเพื่อนำไปผลิตเป็นเหรียญหัวกวางดังกล่าว¹² หลังจากนั้นก็นำเหรียญดังกล่าวไปซื้อขายฝิ่น โดยผู้ที่ขายฝิ่นต้องการรับเป็นเหรียญเงิน มากกว่ารับเป็นธนบัตร

คุณไกรสิทธิ์ กล่าวในตอนท้ายว่า ช่วงรัชกาลที่ 5 มีการขาดแคลนเหรียญกระษาปณ์ทองแดงโดยหันมาใช้ปีกระเบื้องแทน เหตุที่คนใช้ปีกระเบื้องเนื่องจากว่าราคาทองแดงและดินบุกในตลาดโลกสูงขึ้น โดยเป็นผลสะท้อนจากเหตุการณ์สถานการณ์โลกไม่ว่าจะเป็นสงครามประกาศเอกราชในสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ 1860 และสงครามกลางเมืองในเม็กซิโกยุคจักรพรรดิแม็กซิมีเลียน ช่วงปี ค.ศ. 1867 ซึ่งเหรียญกระษาปณ์ทองแดงของไทยในยุคนั้นมีราคาหน้าเหรียญต่ำกว่าเนื้อโลหะจริงอีกทั้งราคาโลหะในตลาดโลกมีราคาดี ชาวบ้านจึงทำการหลอมเหรียญดังกล่าวเป็นแท่งเพื่อส่งออกไปขายต่อยังต่างประเทศ เมื่อเหรียญดังกล่าวขาดตลาดเช่นนี้ชาวบ้านจึงนำปีกระเบื้อง

¹² แตกต่างจากคุณ นวรัตน์ เลขะกุล ที่กล่าวว่า เหรียญดังกล่าวฝรั่งผลิตขึ้น เพื่อนำไปจ่ายเป็นค่าแรงงานในการสร้างถนนให้แก่คนงาน ขณะที่ผู้วิจัยทราบข้อมูลมาอีกแห่งหนึ่งว่า เหรียญดังกล่าว เป็นเหรียญที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้สำหรับซื้อขายฝิ่น (Opium Tael) ในตั้งเกียของเวียดนาม และในลาว

อันเป็นตัวนับคะแนนในโรงบ่อนเบี้ย (อันมีราคาต่างๆ เช่น สลึง และเฟื้อง) มาใช้เป็นเงินตราชั่วคราว

สัมภาษณ์ คุณสถาพร บุญเขต กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2549 เวลา 10.00 น.

ปกติในสมัยอยุธยา มีตราสัญลักษณ์ที่ประทับในเงินพดด้วง โดยปรากฏเป็นหลักฐานต่างๆ 30 กว่าตรา พอมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ หลักฐานเกี่ยวกับตราต่างๆ ชัดเจนขึ้น เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นประทุมอุณาโลม และมีตราจักรประกอบด้วย คุณสถาพร กล่าวว่า ดูเหมือนนายเลอเมย์ (Le May) เป็นบุคคลแรกๆ ที่ศึกษาเรื่องเหรียญกระษาปณ์ของไทย เหตุที่เป็นชาวต่างประเทศ ทำการศึกษาอาจจะเนื่องจากบริบทของประเทศไทยก่อนหน้ายุครัชกาลที่ 4 แห่งรัตนโกสินทร์ไม่ค่อยทำการจัดบันทึกเป็นระบบเท่าไรนัก ดังนั้นเราจึงต้องอ้างอิงหลักฐานจากต่างประเทศซึ่งมีการบันทึกไว้ในที่ต่างๆ จำนวนมาก

สมัยรัชกาลที่ 4 การซื้อขายสินค้ากับต่างประเทศ ใช้คิดเป็นระบบเทียบน้ำหนักเงินต่อเงินมาแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งก็คือระบบ “หนักต่อหนัก” ทั้งนี้การซื้อขายสินค้าในสมัยรัชกาลที่ 4 กับต่างประเทศไม่ค่อยสะดวกในการใช้จ่าย เพราะคนไทยจะรับแต่เงินพดด้วง แต่พ่อค้าชาวตะวันตกจะนำแต่เหรียญกระษาปณ์มาใช้ ดังนั้น จึงต้องนำเหรียญกระษาปณ์ดังกล่าวมาเทียบน้ำหนักเงินกัน ซึ่งแท้จริงแล้วเหรียญกระษาปณ์จากต่างประเทศมิใช่เพิ่งเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 4 แต่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ภาคใต้ของไทยได้มีเรือสำเภาจากต่างประเทศเข้ามามากมาย เงินตราของรัฐบาลไม่สามารถเข้าไปถึงคนในท้องถิ่นได้ จึงจำเป็นต้องใช้คนที่ท้องถิ่นได้ใช้เหรียญต่างประเทศดังกล่าวเป็นเงินตราใช้สอยกัน

จนมาถึงยุคของรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้สั่งซื้อเครื่องจักรสำหรับผลิตเหรียญจากบริษัท เทเลอร์ และสามารถผลิตเหรียญกระษาปณ์ได้ในปี พ.ศ. 2403 ส่วนเงินพดด้วงเดิมก็ยังใช้ร่วมกันได้อยู่ (จนมายกเลิกในปี พ.ศ. 2451) เหรียญที่ผลิตออกมามีหน้าเป็นรูปของมงกุฎอีกด้านเป็นรูปช้างในวงจักร เหตุที่เป็นดังนี้เนื่องจากว่าธงของไทยในสมัยรัชกาลที่ 2 มีช้างอยู่ในวงจักรเพราะในช่วงรัชกาลที่ 2 ได้มีช้างเผือกคู่บารมีจึงได้ใช้ธงช้างในวงจักรเรื่อยมา

ส่วนในช่วงสมัยต้นๆ รัชกาลที่ 5 ยังคงใช้เหรียญช้างในวงจักร โดยใช้มาได้สามปี เครื่องจักรที่ผลิตเหรียญตั้งแต่ยุครัชกาลที่ 4 ได้เกิดชำรุด รัฐบาลจึงได้สั่งซื้อเครื่องจักรใหม่และได้เข้ามาถึงเมื่อปี พ.ศ. 2418 และในปีถัดมาได้ผลิตเหรียญกระษาปณ์ 1 บาท เป็นพระบรมรูป-ตราแผ่นดินขึ้นใช้ทดแทนเหรียญบาทรุ่นเก่าที่เป็นรูปช้างในวงจักรและจุฬามงกุฎ

พร้อมๆกับเครื่องจักรใหม่เข้ามา ได้มีการเปลี่ยนรูปแบบเหรียญกระดาษปอนด์โดยมีการใส่พระรูปของรัชกาลที่ 5 ส่วนด้านหลังเป็นรูปตราแผ่นดินโดยเลียนแบบตราอาร์มของอังกฤษ กล่าวคือ มีตราอาร์มและเสือครุฑเป็นฉาก ทั้งนี้ตราอาร์มดังกล่าว หม่อมเจ้าประวิง ชุมสาย เป็นผู้ออกแบบขึ้นตามรับสั่งของรัชกาลที่ 5

แม้ตราสำหรับปั๊มเหรียญในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ได้แกะจากเมืองนอก แต่รัชกาลที่ 6 เริ่มมีการแกะแม่ตราในเมืองไทยแล้ว ส่วนวัตถุดิบที่เป็นแร่เงินนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่านำมาจากที่ใด ต่อมาหลังจากที่รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 พระองค์ทรงสังเกตเห็นว่า มาตรฐานเงินของไทย เช่น อัฐ เฟื้อง โสฬส ไม่ได้มาตรฐานสากล อีกทั้งยังยุ่งยากในการคิด ดังนั้น จึงได้มีการเปลี่ยนมาตรฐานเงินใหม่ให้เป็นหน่วย “สตางค์” โดยให้ 1 บาท มีค่าเท่ากับ 100 สตางค์ สิ่งที่น่าสังเกตอย่างหนึ่ง ก็คือ เหรียญกระดาษปอนด์ 1 บาท (เหรียญพระรูป-ตราแผ่นดิน) แต่ก่อนจะเขียนว่า “บาทหนึ่ง” โดยเอาหน้าหนักเป็นเกณฑ์ว่าหนักบาทหนึ่ง จึงเรียกว่า “บาทหนึ่ง” ต่อมาเมื่อเปลี่ยนจากมาตรฐานเงิน มาถือเป็นมาตรฐานทองแล้ว จึงมาเขียนคำว่า “หนึ่งบาท” ตามมาตรฐานสากล

ส่วนสัญลักษณ์ ช้างสามเศียรซึ่งปรากฏอยู่ที่ด้านหลังของเหรียญหน่วยนั้น ได้ปรากฏอยู่ที่ธนบัตรในยุครัชกาลที่ 6 ถึงยุคต้นรัชกาลที่ 9 ด้วย

สัมภาษณ์ คุณนวรรตน์ เลชะกุล กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2550 เวลา 10.00 น.

ผู้วิจัยสอบถามคุณนวรรตน์ว่า พดด้วงของรัชกาลที่ 1 ตอกตราประจำรัชกาล “บัวอุณาโลม” ใช่หรือไม่ คุณนวรรตน์ ได้ให้ทัศนะว่า น่าจะเป็นหอยสังข์เวียนขวามากกว่า เนื่องจากว่าหากย้อนไปตอนที่รัชกาลที่ 1 ทรงประกอบพิธีบรมราชาภิเษก ปรากฏว่าน้องต่างมารดา¹³ ได้นำหอยสังข์เวียนขวามาถวายพระองค์ พระองค์โปรดมากและทรงได้นำไปเทียบกับองค์รามาชิตีที่หนึ่ง (พระเจ้าอุทองของอยุธยา) ในช่วงที่ก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก็เคยได้หอยสังข์มาหนึ่งอันเช่นกัน ดังนั้นรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงทรงหวังว่าจะให้รัตนโกสินทร์เจริญรุ่งเรืองเหมือนกรุงศรีอยุธยา ด้วยเหตุนี้รัชกาลที่ 1 จึงนำเอาหอยสังข์มาเป็นตราประจำรัชกาล แต่บังเอิญว่าหอยสังข์มีรูปร่างคล้ายบัวอุณาโลม คนในยุคต่อมาจึงคิดว่าตราประจำรัชกาลเป็นสัญลักษณ์บัวอุณาโลม อีกทั้งเอกสารที่รุ่นหลังๆ อ้างอิงกันมามากจะมาจากหนังสือพระราชพงศาวดาร ที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งประพันธ์โดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ดังนั้นเมื่อคุณเฉลิมยง บุญเกิด เขียนบทความเกี่ยวกับเงินพดด้วงจึงนำข้อความจากหนังสือดังกล่าวมาเขียนต่อ สิ่งนี้จึงกลายเป็นบรรทัดฐานว่า

¹³ ผู้วิจัยคาดว่า น่าจะหมายถึง เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา พระเจ้าน้องยาเธอต่างพระมารดา

รัชกาลที่ 1 ใช้ตราบัวอุณาโลมเป็นสัญลักษณ์ หนังสือที่เขียนต่อจากคุณเฉลิมยง บุญเกิดนั้น จึงได้นำข้อความของคุณเฉลิมอ้างต่อกันมา จึงทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนในสัญลักษณ์ประจำองค์รัชกาลที่ 1

เงินพดด้วงสมัยรัชกาลที่ 1 ใช้ตราจักรประทับด้านบนของพดด้วง ซึ่งตราจักรเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ และเป็นสัญลักษณ์ของมหาเทพ พระเจ้าแผ่นดินนั้นถือว่าเป็นตำแหน่งตำแหน่งหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องมีตราประจำตำแหน่งแสดงความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนการประทับตราจักรก็เพื่อให้รู้ว่าเงินตราอันนี้เป็นของหลวงทำ แต่ทว่าคุณสดับ¹⁴ ซึ่งแต่งหนังสือเกี่ยวกับเงินพดด้วงได้กล่าวว่าตราจักรก็คือ ตราแผ่นดิน ซึ่งคุณนวรรตน์ ไม่เห็นด้วย หนังสือที่อ้างต่อกันมากก็กล่าวในทำนองเดียวกันและไม่เคยเปลี่ยนแปลงข้อมูลเลย

คุณนวรรตน์ ให้เหตุผลแย้งดังกล่าวเนื่องจากว่า พระเจ้าแผ่นดิน คือ พระนารายณ์อวตารคือสมมุติเทพ จึงต้องใช้จักรเป็นสัญลักษณ์ และตราจักรประทับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเลยทำให้เกิดการเข้าใจผิดว่า ตราจักร คือ ตราแผ่นดิน คำว่า “จักร” ในหมู่ของชาวอินเดีย (อริยกะ) ถูกเชื่อกันว่าผู้ที่มีบุญบารมีเท่านั้นจะมีลายฝ่ามือเป็นลายจักร และโดยทั่วไปเชื่อกันว่าเป็นจักรพรรดิ คือเป็นราชาที่ยิ่งใหญ่เหนือราชาทั้งหลาย คิดดังกล่าวมีอยู่ในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงในส่วนของ “จักรแก้ว” ดังนั้นรัชกาลที่ 1 จึงได้ใช้จักรเช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและย้อนไปถึงสมัยอยุธยาด้วย พอล่วงมาถึงรัชกาลที่ 5 จึงได้มีการทำลายตราจักรตามแบบศิลปะของตะวันตก

ส่วนคำถามของผู้วิจัยที่ว่าตราสัญลักษณ์ประจำพระองค์ในกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น คุณนวรรตน์ กล่าวว่า เราได้แนวคิดในสมัยรัชกาลที่ 4 ว่าพระนามเดิมของพระองค์คือ “มงกุฏ” พระองค์จึงได้ใช้ตรามงกุฏตีในเงินพดด้วง ดังนั้นในปัจจุบันเราจึงใช้บรรทัดฐานของรัชกาลที่ 4 ไปวัดในช่วงรัชกาลที่ 1-3 ว่าได้ใช้พระนามเดิมเป็นสัญลักษณ์ในพระราชลัญจกร หรือสัญลักษณ์แทนพระองค์ซึ่งก็ไม่ผิดเช่นกัน¹⁵

รัชกาลที่ 4 ทรงมีความคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดยพระองค์ท่านได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้กับบาทหลวงปาลเลอกัวซ์ และได้รับสิ่งพิมพ์ต่างๆ จากต่างประเทศ เพราะฉะนั้น

¹⁴ น่าจะหมายถึง คุณสดับ ชีระบุตร

¹⁵ ในกรณีของรัชกาลที่ 2 และ 3 ไม่มีปัญหา เนื่องจากพระนามเดิมของทั้งสองพระองค์ ได้แก่ ฉิม และทับ ตามลำดับ โดย “ฉิม” หมายถึงวิมานฉิมพลี อันเป็นที่อยู่อาศัยของครุฑ รัชกาลที่ 2 จึงได้นำครุฑยุคนาคมาเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์ ส่วน “ทับ” แปลว่า กระท่อม หรือ ที่พัก รัชกาลที่ 3 จึงได้นำรูปปราสาท มาเป็นสัญลักษณ์ประจำพระองค์ แต่กรณีของรัชกาลที่ 1 ยังมีปัญหา เนื่องจากพระนามเดิมของพระองค์ คือ “ทองด้วง” ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์อุณาโลม ซึ่งก็สอดคล้องกับสิ่งที่คุณนวรรตน์ ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นว่า เราได้นำบริบทของรัชกาลที่ 4 มามองย้อนกลับไปยังรัชกาลที่ 1-3

รัชกาลที่ 4 มีอิทธิพลในการอบรมพระราชโอรส (รัชกาลที่ 5) แต่เราในยุคปัจจุบันไม่ได้พูดถึงบทบาทขององค์รัชกาลที่ 4 เลย แต่ข้ามไปพูดถึงรัชกาลที่ 5 เสียมากกว่า องค์รัชกาลที่ 4 มีความคิดแบบเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งถ้ามองออกไป คนไทยดั้งเดิมนั้นยังนับถือผี ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า “ผีฟ้า หรือ แถน” ในภาษาอีสาน ดังนั้น รัชกาลที่ 4 ยังไม่ได้ลงพระรูปของพระองค์ลงบนเหรียญกระษาปณ์ เพราะคติความเชื่อในการลงรูปของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ยังเข้มข้นอยู่มาก โดยเชื่อกันว่าการลงรูปของผู้ยังมีชีวิตอยู่จะทำให้มีการฝังรูปฝังรอย เช่นเดียวกันกับพระสยามเทวาธิราชก็มีโชคติพุทธ แต่เป็นคติถือผีซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์จตุคามรามเทพในปัจจุบัน

อันที่จริงรัชกาลที่ 4 ไม่ทรงเชื่อ พระองค์เริ่มมีความคิดในการทำรูปเหมือนอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว เพราะได้มีการติดต่อกับต่างประเทศทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส โดยเครื่องบรรณาการที่สองประเทศส่งมาให้มีทั้งรูปวาดและรูปปั้น แต่ชาวบ้านยังคงมายอยู่ ดังนั้นพระองค์จึงอนุมานว่า จะใช้สัญลักษณ์เป็นรูปมงกุฎประทับลงในเหรียญกระษาปณ์ในสมัยพระองค์ไว้ก่อน ส่วนการลงพระรูปของกษัตริย์ลงในเหรียญ มาริเริ่มอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 5 เพราะรัชกาลที่ 5 ได้เคยทดลองมาก่อน เพื่อให้เป็นที่คุ้นชินในหมู่ข้าราชการและประชาชน อีกนานมากจึงเริ่มทำเหรียญที่ลงพระรูปของพระองค์

ส่วนคำถามของผู้วิจัยเกี่ยวกับตราอาร์มแผ่นดิน คุณ นวรัตน์ กล่าวว่า ตราแผ่นดินในสมัยดั้งเดิมเชื่อว่าใช้ตราพระอินทร์ คือ ถ้าใช้ตราพระอินทร์ ก็ใช้ตราข้างสามเศียรเป็นตัวแทนด้วย แต่ไม่ชัดเจนเนื่องจากสมัยสุโขทัยหลักฐานสูญหายไป แต่พอมาถึงสมัยอยุธยาแล้ว ได้มีหลักฐานปรากฏหลงเหลืออยู่ เช่น ตราพระราชลัญจกร ส่วนพระอินทร์นั้นคนไทยในสมัยก่อนจะนับถืออะไรที่เกี่ยวกับพระอินทร์เพราะว่าเราได้รับความรู้จากอินเดีย ต่อมาถึงยุคทวารวดีก็รับต่อโดยเฉพาะในหมู่คนเชื้อสายไท-ลาวนั้นนับถือพระอินทร์ เพราะพระอินทร์เป็นเทวดาคูแลศาสนาพุทธ รวมไปถึงการบรรดาศาสนให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล เพราะฉะนั้นเราจึงนับถือพระอินทร์มาก ซึ่งต่างจากตำนานของพระอินทร์ในศาสนาพราหมณ์

เมื่อเราได้รับอิทธิพลศาสนาพุทธจากหิन्दูและจากทางลังกาก็ปรากฏแนวคิดนี้ในไตรภูมิพระร่วง เช่น เวลาการสร้างบ้านแปงเมือง ต้องมีภูเขา เช่น สุวรรณบรรพต อันเป็นที่อยู่ของพระอินทร์ เพราะฉะนั้น คนไทยเวลาสร้างเมืองต้องหาภูเขาทองเป็นหลักของเมือง เช่น ทางล้านนาต้องมีพระธาตุดอยตุงเป็นศูนย์กลาง แม้แต่ในกรุงเทพมหานครก็ต้องมีภูเขาทอง

ส่วนสาเหตุที่รัชกาลที่ 5 ทรงให้ทำตราอาร์มแผ่นดินขึ้นมา ในทัศนะของคุณนวรัตน์แล้วไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าเพื่อจะได้แสดงให้เห็นทางตะวันตกไม่มองว่าไทยเป็นชาติป่าเถื่อน แต่โดย

แท้จริงแล้วสาเหตุที่ออกแบบตราอาร์มแผ่นดิน ก็เพราะว่าในสมัยก่อนเวลาออกประกาศของทางราชการ จะมีการประทับตราสีแดงเต็มไปหมดซึ่งจะมีตราแปลกๆ เช่น ตราข้างสามเศียร ซึ่งชาวตะวันตกจะไม่สามารถเข้าใจได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการออกแบบตราอาร์มโดยหม่อมเจ้าประวิข ชุมสาย เพื่อใช้ประทับตราในเอกสารต่างประเทศ เพื่อให้ชาวต่างประเทศสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นตราขององค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งตราอาร์มในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็ดูได้จากตรารามภูษานาบด้วยฉัตรซ้ายขวาที่ปรากฏอยู่บนเหรียญกระษาปณ์ในสมัยพระองค์นั่นเอง แต่พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์จึงได้ออกแบบตราอย่างเต็มรูปแบบเพื่อให้สื่อสารกับชาติตะวันตกได้เข้าใจ

ส่วนประวัติความเป็นมาของตราอาร์มในทางสากลเกิดในสมัยสงครามครูเสด โดยที่นักรบในสมัยก่อนต้องใส่ชุดเกราะปิดบังตัวจึงแยกฝ่ายเดียวกันกับคนได้ลำบาก ต่อมาจึงคิดสัญลักษณ์ต่างๆ ติดตามที่ต่างๆ รวมทั้งที่แขนด้วย การทำสัญลักษณ์ปักไว้ที่แขน จึงเป็นที่มาของคำว่า Coat of arm ต่อมา Coat of arm จึงได้ผลิตเป็นรูปแบบต่างๆ ตามจินตนาการของผู้ออกแบบใส่อยู่บนโล่ เพราะฉะนั้น ตราต่างๆ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ จึงปรากฏอยู่บนโล่ นอกจากนี้ หากตราอาร์มดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดิน จะมีการต่อเติมโดยนำมงกุฏของกษัตริย์ใส่ไว้ด้านบนของโล่ ครั้นมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงนำสัญลักษณ์ต่างๆ มาใช้เป็นตราอาร์ม

ส่วนเหรียญहनวดในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งด้านหลังเป็นรูปข้างสามเศียร ก็เนื่องจากว่าสยามในยุคของพระองค์ได้เสียดินแดนเป็นจำนวนมาก สัญลักษณ์ตราอาร์มแผ่นดินที่เคยออกแบบไว้ ไม่สามารถให้ความหมายแบบเดิมได้อีกแล้ว จึงได้ใช้ข้างสามเศียรแทนความหมายว่า สยามภาคเหนือ กลาง และใต้ อันมีอาณาเขตที่แน่นอน จากนั้นเป็นต้นมาในปลายรัชกาลที่ 5 จึงได้ใช้ตราครุฑมาเป็นตราแผ่นดินแทนจนถึงปัจจุบันนี้

สนทนากับพ่อค้าขายเหรียญ ที่สวนจตุจักร กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2549 เวลา 14.00 น.

เหรียญกระษาปณ์ของไทย (ถ้ามีพระรูปของกษัตริย์) เวลาปั้นแบบหากปั้นเฉพาะส่วนศีรษะของกษัตริย์อย่างเดียวมันจะดูไม่ดี เหมือนกับพระเศียรขาดเพราะฉะนั้นช่างจึงต้องปั้นพระรูปของกษัตริย์ให้มีปากหรือหน้าอก การที่เหรียญกระษาปณ์ของไทยเวลาจะผลิตออกมาต้องให้เห็นพระรูปของบ่า หรือหน้าอกก็เพื่อจะให้เห็นลวดลายของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่กษัตริย์สวมใส่ ถ้าจะปั้นแบบเฉพาะใบหน้าของกษัตริย์จะทำให้ดูไม่สวย ด้วยฝีมือของช่างไทยยังไม่สามารถปั้นเฉพาะส่วนใบหน้าได้ดี ในทางตรงกันข้าม เหรียญกระษาปณ์ของประเทศแถบยุโรป จะมีใบหน้าของกษัตริย์

ถึงแก่ช่วงคอเท่านั้น ซึ่งเหรียญดังกล่าวจะเน้นให้เห็นลวดลายของกลัมนีออนไบหน้า หรือลายเส้นผมต่างๆ ซึ่งฝีมือของช่างไทยยังทำได้ไม่สวยขนาดนั้น

ส่วนไบหน้าของกษัตริย์ในประเทศยุโรปจะเปลี่ยนไปตามอายุขัย เช่นตั้งแต่หนุ่มไปจนถึงชรา แต่สำหรับเหรียญของไทยแล้ว ไบหน้าเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลงและหน้าก็ไม่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงด้วย

สัมภาษณ์ คุณกษิติ กมลนาวิณ ณ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2550 เวลา 16.00 น.

คุณกษิติ กล่าวว่าดอก fleur-de-lys ในภาษาไทย ไม่มีคำแปล แต่ถ้าไปเปิดพจนานุกรมเล่มเก่าๆ (ของพระเลี่ยม) แปลเป็นภาษาไทยว่า ดอกพลับพลึง ซึ่งดอกไม้ดังกล่าว จะประดับที่ธงของกองทัพและกษัตริย์ของฝรั่งเศสในสมัยโบราณ ในส่วนอังกฤษก็มีสัญลักษณ์ดังกล่าวเช่นกัน เพราะกษัตริย์อังกฤษเคยมาปกครองฝรั่งเศส (เช่น ในยุคของจอห์น ออฟ อาร์ค ก็มีกษัตริย์ของอังกฤษไปปกครองยุคนั้นด้วย)

ยังไม่แน่ชัดว่า ดอก fleur-de-lys ดังกล่าวนั้น มีที่มาเริ่มใช้ตั้งแต่เมื่อไหร่ ในความคิดของคุณกษิติ (เกี่ยวกับการแพร่ขยายอาณาเขตโดยฝรั่งเศส) คิดว่าเป็นเรื่องปกติมากที่ฝรั่งเศส ในสมัยนโปเลียนที่ 3 จะแสวงหาดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อแข่งขันกับอังกฤษ และเป็นเรื่องปกติในสมัยจักรวรรดินิยมอีกเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะนิสัยของคนฝรั่งเศสจะเป็นคนที่ไม่ยอมจำนนกับเหตุการณ์ต่างๆ เช่น เด็กฝรั่งเศสจะโต้แย้งกับอาจารย์ตลอดเวลา ขณะที่คนฝรั่งเศสชอบการโต้แย้ง หรือถ้าเป็นองค์กรนานาชาติแล้วต้องมีฝรั่งเศสเป็นผู้นำ กล่าวคือ จะต้องเป็นใหญ่ นอกจากนี้โดยลึกๆ แล้วคนฝรั่งเศสมีความหยิ่งในชาติของตนที่เจริญและศิวิไลซ์ จึงไม่แปลกที่นโปเลียนที่ 3 จะสานต่อความยิ่งใหญ่ของฝรั่งเศสและของราชวงศ์โบนาปาร์ตต่อจากนโปเลียนที่ 1 ผู้เป็นลุงของตนเอง

ต่อคำถามของผู้วิจัยที่ว่าเหตุใด รัฐบาลวิซี จึงใช้ชื่อว่า “E’tat Français de Vichy” และไม่ได้เรียกตนเองว่า “Republique Française” นั้น เนื่องจากว่าฝรั่งเศสในขณะนั้น (ปี ค.ศ. 1941) ถูกเยอรมันยึดครองประกอบกับรัฐบาลสาธารณรัฐล้มไป ดังนั้นฝรั่งเศสจึงมีสถานะเป็นแค่รัฐ (Etat) ในช่วงนั้น จอมพลเปแตง (ที่ตั้งรัฐบาลชั่วคราวที่เมืองวิซี) ถือว่าฝรั่งเศสอยู่ในสถานะที่ไม่เป็นปกติ จึงต้องใช้ชื่อเรียกรัฐในยุคนั้นว่า “E’tat Français” โดยมีตนเองเป็นผู้นำ และที่สำคัญ จอมพลเปแตงไม่ได้เป็นผู้นำที่ถูกต้องในระบบ “Republique”

ส่วนคำถามของผู้วิจัยเกี่ยวกับหมวกฟริเจียนกับมารียานมีที่มาอย่างไร คุณกษิติ กล่าวว่า ในสมัยยุคโรมันนั้น ทาสที่ได้รับการปลดปล่อยให้มีอิสรภาพ จะสวมหมวกดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ว่าตนได้เป็นไทแล้ว แต่ในยุคนั้นไม่ได้ใช้หมวกสีแดง หมวกสีแดงได้เริ่มใช้ในสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส ส่วนคำว่า “มารียาน” นั้น ต้องการให้เป็นชื่อของผู้หญิงซึ่งแสดงถึงความอ่อนโยน ทั้งนี้คำว่า มารียาน เกิดจากคำผสมของคำสองคำ โดยคำสองคำนี้ต้องเป็นคำสามัญและไม่มี ความหมายในเชิงศักดิ์นา ตั้งแต่บัดนั้นมาคำว่ามารียานที่สวมหมวกฟริเจียนนั้นจึงได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของฝรั่งเศส และต่อมาก็กลายเป็นสัญลักษณ์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสด้วย

ส่วนเทพีเสรีภาพของนิวยอร์กนั้นเป็นรูปแบบเดียวกันกับเทพีเสรีภาพ ที่ปรากฏในเหรียญเงิน (กีบหัวหนาม) ของอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งคุณกษิติได้ให้ทัศนะว่า เทพีเสรีภาพกับมารียานนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกัน

สัมภาษณ์อาจารย์ ฉัตรแก้ว สิมาลักษณ์ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2549 เวลา 19.00 น.

อาจารย์ ฉัตรแก้ว กล่าวว่า แนวคิดไตรภูมิของไทย-ลาว เหมือนกัน โดยดูได้จากอุโบสถที่วัดเชียงทองเป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะในส่วนที่เรียกว่า “ฉัตร” จะมีการจำลองคติแบบเขาพระสุเมรุ ซึ่งคล้ายๆ กับสัตว์บริภัณฑ์ทางภาคเหนือของไทย จะบอกว่าลาวและล้านนาได้รับอิทธิพลไตรภูมิจากพญาลิไทของสุโขทัยหรือไม่ อาจารย์ฉัตรแก้ว กล่าวว่า น่าจะเป็นการรับพุทธศาสนาและฮินดูมากกว่า¹⁶ ซึ่งน่าจะมีแนวคิดดังกล่าวตามมาอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภพภูมิ เขาพระสุเมรุ ฯลฯ กล่าวคือ เป็นการแพร่ขยายวัฒนธรรมจากอินเดียและลังกา และอาณาจักรโดยรอบก็รับมาใช้ ส่วนตัวเอกสารที่เป็นไตรภูมิของลาว ไม่เคยพบแต่จะปรากฏอยู่ในรูปแบบของศิลปะในโบสถ์และวิหารจิตรกรรมมากกว่า

สัมภาษณ์อาจารย์เชียรชาย อักษรดิษฐ์ ณ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2549 เวลา 15.40 น.

คำถามของผู้วิจัยเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างชฎากับมงกุฎ (พระมหาพิชัยมงกุฎ) ของไทยนั้น อาจารย์เชียรชาย กล่าวว่า ชฎา จะคล้ายๆ กับมงกุฎ แต่มีส่วนที่ต่างกัน คือ ตรงส่วนยอดของ

¹⁶ ต่างจากทัศนะของคุณ นวรัตน์ เลขะกุล ที่กล่าวว่า ถ้ากล่าวถึงไตรภูมิแล้ว มาจากแหล่งเดียวกัน นั่นคือ จากพญาลิไทของสุโขทัย

ชญา จะมีแฉกปิดไปทางด้านหลัง ส่วนมงกุฏจะมียอดแหลมสูงชะลูดเพียงอย่างเดียว โดยด้านบนยอดสุดของมงกุฏอาจจะประดับเพชรหรือพลอยด้วย ความแตกต่างระหว่างชญากับมงกุฏอีกประการก็คือ พระมหาพิชัยมงกุฏจะใช้เพียงครั้งเดียวในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเท่านั้น ส่วนชญาจะใช้ในพิธีมหากฐิน ชญานอกจากกษัตริย์แล้ว ก็ยังมีเชื้อพระวงศ์ที่สวมได้ เช่น เจ้าฟ้ามหาวชิรมหิศ ส่วนพระเกี้ยว นั้น จะเป็นอิสริยยศชั้นเจ้าฟ้าที่สวมใส่ในพิธีโสกันต์

มงกุฏกับชญามีแนวคิดแบบเดียวกัน คือ เป็นเขาพระสุเมรุแต่พระเกี้ยวไม่ใช่ ส่วนคำถามของผู้วิจัยในเรื่องของไตรภูมิ นั้น ไตรภูมิของล้านนาจะคล้ายๆของภาคกลาง เช่น ภูมิต่างๆ จะคล้ายกันแต่ไม่เหมือนกันทั้งหมด อาจารย์เชิรชยาให้ทัศนะว่าน่าจะมีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างภาคกลางกับทางล้านนา และคติไตรภูมิก็น่าจะได้รับมาจากลังกาอีกทอดหนึ่ง ส่วนของลาวกับล้านนานั้น น่าจะใกล้เคียงกันโดยผ่านการถ่ายทอดด้วยตัวอักษรธรรม ซึ่งมีทั้งในลาวและล้านนา ทางด้านศิลปะไทยกับลาวนั้นเป็นไปได้ที่หลายๆอย่างลารับไปจากไทย เนื่องจากว่าราชสำนักหลวงพระบางใกล้ชิดกับสยามในยุครัตนโกสินทร์เป็นอันมาก แต่เราก็ต้องพิจารณาจากระยะเวลาด้วย กล่าวคือ ถ้าเป็นช่วงรัตนโกสินทร์หลังพ.ศ. 2400 ลงมา ศิลปะของลาวจะได้รับอิทธิพลจากสยามไปมาก แต่ก่อนหน้าพ.ศ. 2400 ขึ้นไปศิลปะจะเป็นการร่วมกันระหว่างล้านนากับล้านช้าง ขณะเดียวกันล้านนาก็ได้รับอิทธิพลจากสยามยุครัตนโกสินทร์ที่ค่อยๆแทรกซึมเข้าไปในล้านนา

สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดที่หลวงพระบางก็คือ การดนตรี การฟ้อนและรำของหลวงพระบาง จะแตกต่างจากลาวภาคอื่นๆ คือ หลวงพระบางต้องยอมรับอำนาจของสยามไว้ในรูปของวัฒนธรรม เพื่อจะคงบางสิ่งบางอย่างที่เป็นตัวของหลวงพระบางเอาไว้ เพราะฉะนั้น เรื่องเวลาและสถานที่ของลาวต้องระมัดระวัง เช่น ความรู้จากส่วนกลางในตำราเรียนของรัฐบาล โดยเฉพาะสยามในยุครัชกาลที่ 3 ได้ทำการเผาเวียงจันทน์นั้น ถ้าเป็นทัศนะของฝ่ายไทยจะถือว่าเจ้าอนุฯเป็นกบฏ แต่ทางฝั่งลาวจะถือว่าเป็นวีรบุรุษ แต่ในขณะที่ทางหลวงพระบางอาจจะไม่ได้มีปฏิกริยากับเหตุการณ์ดังกล่าว เนื่องจากหลวงพระบาง เวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ได้แยกอาณาจักรออกจากกันอยู่แล้ว

แต่ต่อมา ด้วยอิทธิพลของความคิดเรื่องรัฐและชาติ จึงต้องสร้างความรู้อะไรบางอย่างที่เป็นความทรงจำร่วมกันขึ้นมา ฉะนั้นกรณีของหลวงพระบางเจ้ามหาชีวิตที่ขึ้นต่อสยามก็ต้องยอมรับนับถืออำนาจของสยาม แต่พอเปลี่ยนผู้ปกครองคนใหม่เป็นฝรั่งเศส ลาวก็ต้องยอมรับอำนาจของฝรั่งเศสแทนสยาม แต่เรื่องดังกล่าวเป็นแค่การสันนิษฐานเท่านั้น บุคคลที่ทราบความจริงมากที่สุด

คือ ตัวเจ้ามหาชีวิตนั่นเอง “เราทำได้เพียงแต่ศึกษาจากเอกสารว่าเป็นอย่างไรจึงสันนิษฐานว่ามันน่าจะเป็นอย่างนั้น” ส่วนความจริงเป็นเช่นไรเป็นอีกกรณีหนึ่ง

สัมภาษณ์อาจารย์ สมหมาย เปรมจิตต์ ณ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2549 เวลา 10.30 น.

อาจารย์สมหมาย กล่าวว่า ไตรภูมิของลาวกับล้านนาจะเหมือนกัน แต่อาจารย์ยังไม่เคยพบต้นฉบับของลาว คือ ยังไม่มีหลักฐานยืนยัน เป็นเอกสารแน่ชัดซึ่งจริงๆอาจจะมีก็ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่เห็นชัดก็คือ กฎหมายโบราณของลาวคือธรรมศาสตร์หลวงของล้านนากับของลาวจะเหมือนกัน เนื่องจากมีการไปมาหาสู่กันในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ซึ่งได้มาครองอาณาจักรล้านนาด้วย ส่วนศิลปะของไทยและของลาวก็มีความใกล้เคียงกันมาก เนื่องด้วยหลวงพระบางใกล้กับทางล้านนา โดยดูได้จากศิลปะของวัดในหลวงพระบางเช่นวัดเชียงทองกับวัดที่จังหวัดน่านของไทยเป็นตัวอย่าง

ส่วนคำว่า “ล้านช้าง” อาจารย์สมหมายได้แนะนำให้ไปดูจารึกที่วัดเชียงสา (ช่วงประมาณ พ.ศ. 2000 ก่อนที่ล้านนาจะเสียให้แก่พม่า) ซึ่งในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ทรงครองทั้งสองอาณาจักร คือ ล้านนากับล้านช้าง โดยในส่วนของล้านนาเมื่อเทียบกับพื้นที่ของลาวแล้ว ล้านนาจะเป็นพื้นที่ราบกว่า แต่ในส่วนของลาวจะมีช้างมากอันอาจจะเป็นสาเหตุให้เรียกว่า ล้านช้าง คือ มีช้างมาก อาจารย์สมหมายกล่าวว่า ในช่วงสงครามอินโดจีนได้มีช้างหนีข้ามจากฝั่งลาวมายังฝั่งไทยมาก ส่วนคำว่า ล้าน มีสามอย่าง คือ ล้านนา ล้านช้าง และล้านพญา(เพี้ย)

ในส่วนของนามของคนไทยในสมัยก่อนจะเป็นเพียงชื่อเดียว แต่พอได้รับอิทธิพลภาษาจากบาลีและสันสกฤตเข้ามาผสม คนไทยก็รับเอาบาลีสันสกฤตเข้ามาซึ่งภาษาสันสกฤตจะเข้ามากับพราหมณ์และฮินดูโดยส่งผ่านทางขอมอีกทอดหนึ่ง นอกจากนี้ทางขอมโบราณจะใช้ภาษาสันสกฤต ส่วนคำว่า “ล้านช้าง” มีในภาษาบาลีจะเรียกว่า “กรุงศรีสัตนาคนหุต” ซึ่งก็หมายถึงล้านช้างนั่นเอง

สัมภาษณ์ชาวลาว

สัมภาษณ์ ทิดเพ็ง มะณีพอน ช่างตีเงินชาวหลวงพระบาง ณ หลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2549 เวลา 16.00 น.

จริงๆแล้ว เหรียญอินโดจีนฝรั่งเศสเรียกว่า “เงินกีบหัวหนาม” สาเหตุเนื่องจากเป็นรูปของเทพีมีรัศมีที่ศีรษะเป็นแฉกจึงคล้ายกับหนาม หรือบางครั้งก็เรียกว่า “เงินหมัน” กล่าวคือเรียกได้ทั้งสองคำ โดยเรียกว่าเงินหมันหรือเงินกีบหัวหนามก็ได้ เงินเบี้ยก็คือเงินหมันอีกเช่นกัน โดยภาษาลาวคำว่า “เบี้ย” จะเรียกกันว่า เบี้ยอัฐ หรือเบี้ยพส ทั้งเบี้ยอัฐและเบี้ยพสนี้ ราคาจะต่ำกว่าเงินกีบมาก

ปกติแล้วช่างเงินในหลวงพระบางจะใช้เงินกีบหัวหนามนี้เป็นวัตถุดิบในการตีเป็นเครื่องเงินซึ่งเดี๋ยวนี้หายากแล้ว ส่วนเงินฮางและเงินอานม้าเป็นของจีนแต่ได้ถูกนำมาใช้ในลาวเช่นกัน โดยสมัยก่อนเงินฮางและเงินอานม้านำมาแลกเปลี่ยนซื้อสินค้ากันได้ ทั้งนี้เงินฮางมีก่อนที่ฝรั่งเศสจะเข้ามา คุณลุงทิดเพ็งกล่าวว่ารุ่นคุณพ่อของคุณลุงทิดเพ็งนั้น ยังมีวัตถุดิบจำพวกเงินหมันมาตีเป็นเครื่องเงินอยู่มาก ส่วนเงินแถบไม่ค่อยมีใช้จ่ายเท่าไร เหรียญเม็กชิโกก็เคยมีใช้บ้างแต่ไม่ค่อยมาก โดยสมัยก่อนนั้นตามชายแดนลาวก็เคยมีเงินแถบหรือเหรียญเม็กชิโกแต่ไม่ค่อยมาก เวลาตีเครื่องเงินจึงใช้เงินทุกแบบมาทำเป็นวัตถุดิบ ส่วนเงินเหรียญบาทจากสยามก็เคยมีใช้บ้าง

คำถามของผู้วิจัยในส่วนของเบี้ยหัวกวาง (เหรียญเงินคำฝั้น) คุณลุงทิดเพ็งกล่าวว่า เป็นของเงินที่นำเข้ามาใช้ในลาว โดยถือว่าเป็นเงินสด (เงิน100%) และเป็นเงินที่ดีขณะที่เงินประเภทอื่นมีความบริสุทธิ์ของเนื้อเงินเพียงแค่ 90% เท่านั้น ปัจจุบันเบี้ยหัวกวางหาไม่ค่อยพบแล้ว

คุณลุงทิดเพ็งกล่าวว่า ลาวหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น (ยุคเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์) มีการผลิตเงินกีบใช้เองของลาวเอง ในส่วนของสัญลักษณ์ของเจ้ามหาชีวิตนั้นได้ใช้รูปช้างสามเศียร ซึ่งช้างสามเศียรเป็นธงของหลวงพระบาง ส่วนคำ “ฮ่ม” หมายถึงความร่มเย็น คำว่า “ล้านช้าง” เป็นชื่อโบราณสมัยเจ้ามหาชีวิต ดังนั้นความหมายโดยรวม (ล้านช้างฮ่มขาว) จึงแปลว่ามีร่มโพธิ์ร่มไทร

สัมภาษณ์ พ่อเฒ่าหล้า ณ หลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2549 เวลา 18.00น.

พ่อเฒ่าหล้า กล่าวว่า เงินเหรียญอินโดจีนนั้น เรียกว่า “เงินหัวหนาม” หรือเรียกว่า “เงินหมัน” โดยด้านหัวของเหรียญ เป็นรูปเทพีเสรีภาพ ด้านก้อยเป็นรูปช่อดอกไม้และมีข้อความระบุไว้ พ่อเฒ่ากล่าวว่า เงินหมันก็คือ คำว่า “เหรียญ” นั่นเอง¹⁷ เช่น หนึ่งหมัน ก็คือ หนึ่งเหรียญ

หนึ่งหมัน สามารถแบ่งได้เป็นสิบปี (เหรียญ 10 ของติมส์) ส่วนเงินจุก (เหรียญ 20 ของติมส์) ก็คือ สองปี ตอนที่พ่อเฒ่ายังเด็กๆ ก็เคยใช้มาส่วนเงินไทยก็เคยพบบ้าง แต่ที่ลาวจะใช้เงินกิบหัวหนามเป็นหลัก พ่อเฒ่ากล่าวว่ายังไม่เคยพบเงินหมันที่ทำจากเนื้อทองคำ เห็นเฉพาะแต่ที่เป็นเนื้อเงิน ส่วนคำถามของผู้วิจัยว่าเงินตราก่อนหน้าที่ฝรั่งเศสจะเข้ามามีเงินฮางด้วยหรือไม่ พ่อเฒ่าเล่าว่ามี โดยเงินฮางเป็นเงินที่ใช้กันก่อนหน้านั้น ส่วนสมัยเด็กๆพ่อเฒ่าก็เคยพบอยู่บ้าง โดยเฉพาะพวกกลุ่มชาวม้งจะนำเงินฮางมาซื้อฝิ่นส่วนเงินฮางไม่เคยพบเห็น

ส่วนเงินตรายุคใหม่ที่เป็นของลาวโดยตรงนั้น เรียกว่า “เงินกิบ” ซึ่งแผลงมาจากคำว่าเงินหมันนั่นเอง เงินกิบมีใช้ครั้งแรกเมื่อลาวได้รับเอกราชแล้ว พ่อเฒ่ากล่าวว่าไม่เคยได้ใช้เงินไทย เงินไทยจะใช้แค่คนไทยและคนลาวที่ทำการติดต่อซื้อขายกัน ส่วนการทำเรื่องเงินนั้นช่างเงินจากหลวงพระบางจะนำกิบหัวหนามไปหลอมเพื่อทำเครื่องเงิน โดยนำไปใส่เนื้อทองแดงให้ระเหยออกมาเพื่อให้เหลือแต่เนื้อเงินบริสุทธิ์

ต่อมาเมื่อลาวได้รับเอกราชแล้ว จะมีพ่อค้าจากไทยและลาวนำเอาเงินกิบมาแลกเงินหมันเพื่อนำไปขายยังต่างประเทศ

สัมภาษณ์ อาจารย์สุเนต โภทิสาน นักวิชาการชาวลาว ทางโทรศัพท์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ไป ยังมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2550 เวลา 8.00 น.

อาจารย์สุเนต โภทิสาน กล่าวว่า การที่ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองลาวก็เพื่อเข้าสู่ตลาดจีนทางตอนใต้โดยเฉพาะในด้านของการค้า ส่วนสินค้าที่สำคัญอย่างยิ่งที่ฝรั่งเศสต้องการจำหน่ายก็ได้แก่ “ฝิ่น” และผู้ที่เป็นแรงงานปลูกฝิ่นที่สำคัญที่สุดก็คือ ชาวม้ง ซึ่งแต่เดิมชาวม้งไม่เคยอาศัยอยู่ในดินแดนของประเทศลาวเลย แต่เพิ่งอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนของประเทศลาวเมื่อไม่เกิน 200 ปีมานี้ เหตุที่ชาวม้งอพยพเข้ามา ก็เนื่องจากว่า พื้นที่ของลาวจำนวนมากไม่มีคนลาวอาศัยอยู่เนื่องจากชาวลาวถูกกวาดต้อนเข้าไปยังสยามจำนวนมากเมื่อคราวสงครามเจ้าอนุวงศ์ ดังนั้นม้งจึงอพยพจาก

¹⁷ คือหน่วย เปียสเตอร์ (Piastre) และหน่วย ของติมส์ (Centime)

ประเทศจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในลาวเป็นจำนวนมาก ประกอบกับชาวม้งมีความชำนาญในการปลูกฝิ่น ทางฝรั่งเศสจึงสนับสนุนให้เข้ามาปลูกฝิ่นและขายฝิ่นในลาวด้วย

ส่วนทางภาคการเงิน ฝรั่งเศสได้นำเหรียญเงินกิบหัวหนามเข้ามาใช้ในดินแดนลาว โดยเงินดังกล่าวได้ใช้จ่ายอยู่แล้วในกัมพูชาและในเวียดนาม ส่วนแร่เงินอันเป็นวัตถุดิบในการผลิตเป็นเหรียญเงินกิบหัวหนามนั้น ก็นำมาจากเงินสงซึ่งมีใช้จ่ายในลาวก่อนที่ฝรั่งเศสจะเข้ามาปกครองลาว โดยการนำเงินสงมาหลอมเพื่อเป็นวัตถุดิบในการปั๊มเป็นเหรียญต่อไป

นอกจากเหรียญกระษาปณ์จำพวกกิบหัวหนามแล้ว ยังมีธนบัตรที่เรียกกันว่า “เงินเจ็ย 3 นาง” ใช้อีกด้วย ยิ่งในช่วงท้ายๆของอาณานิคมฝรั่งเศสได้ใช้ธนบัตรเป็นจำนวนมากแทนเงินเหรียญกิบหัวหนาม เนื่องจากต้องการนำเงินเหรียญเก็บไว้เพื่อเป็นเงินคงคลังของฝรั่งเศส

ส่วนคำถามของผู้วิจัยเกี่ยวกับเจ้ามหาชีวิตของลาว อาจารย์ สุนเด ก่อว่า โดยลึกลงแล้ว เจ้ามหาชีวิตของลาวที่หลวงพระบาง 2 องค์สุดท้าย (เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ และเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา) ทรงนิยมฝรั่งเศสอยู่แล้ว เพราะทั้งสองพระองค์ได้เคยไปศึกษาที่ฝรั่งเศสตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ อีกทั้งยังสามารถตรัสเป็นภาษาฝรั่งเศสได้อย่างชำนาญ ในทางตรงกันข้ามพระองค์กลับไม่ค่อยจะแตกฉานในภาษาลาว นอกจากเรื่องของภาษาแล้วยังมีการจัดเลี้ยงสโมสรต่างๆอันเป็นรูปแบบฝรั่งเศสอีกด้วย และแน่นอนอีกเช่นกันที่ว่าฝรั่งเศสต้องการที่จะครอบงำทางวัฒนธรรมต่อชนชั้นปกครองของลาวอยู่แล้วเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง

เหตุที่ฝรั่งเศสปฏิบัติดังกล่าวก็เพื่อให้เข้ากับแนวคิด “แบ่งแยกแล้วปกครอง” กล่าวคือ หลวงพระบางจะอยู่ในฐานะ “รัฐในอารักขาของฝรั่งเศส” นอกจากหลวงพระบางแล้วจะเรียกว่า “อาณานิคมฝรั่งเศส” ซึ่งก็คือ แบ่งลาวเป็นสองส่วนอย่างชัดเจน ดังนั้นการที่เจ้ามหาชีวิตอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส จึงทำให้ราชสำนักหลวงพระบางถูกแบ่งแยกออกจากลาวส่วนที่เหลืออย่างโคตเด็ยและแปลกแยก (อีกทั้งเจ้ามหาชีวิตต้องพึ่งฝรั่งเศสทุกด้าน) จึงเป็นผลให้หลังจากที่ฝรั่งเศสกลับมาปกครองลาวอีกครั้งหนึ่งเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และมีการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อรวมลาวเป็นราชอาณาจักรเดียวกันในนามของ “พระราชอาณาจักรลาว” เมื่อปี ค.ศ. 1947 แล้ว จึงเกิดความแตกแยกกันขึ้น กล่าวคือ ราชสำนักอยู่ที่หลวงพระบาง แต่นครหลวงในการบริหารราชการแผ่นดินกลับอยู่ที่เวียงจันทน์ ทั้งนี้เป็นผลจากการที่ฝรั่งเศสแบ่งการปกครองลาวออกเป็นสองส่วนดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น

นอกจากการแบ่งแยกแล้วปกครอง ในส่วนของภาคเศรษฐกิจของลาวแทบจะเป็นศูนย์ เพราะฝรั่งเศสไม่ได้สร้างพื้นฐานอะไรแก่ลาวเลย มีแต่นำทรัพยากรของลาวออกไป ไม่ว่าจะเป็นป่า

ไม้ หรือการขุดแร่ธาตุต่างๆ ไปใช้ หรือถ้ามีการสร้างถนนหนทางก็เพียงเพื่อเป็นเส้นทางสำหรับการค้าเพียงทรัพยากรดังกล่าวออกมาเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อลาวไม่มีพื้นฐานที่จะพึ่งพาตัวเองได้ จึงจำเป็นต้องพึ่งฝรั่งเศส ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสถอนตัวออกไปจากอินโดจีนแล้วลาวจึงต้องมาพึ่งพาสหรัฐอเมริกาต่อไปอีก ระบบเศรษฐกิจของลาวสามารถฟื้นตัวและช่วยตัวเองเมื่อหลังจากการปลดปล่อยประเทศได้ในปี ค.ศ. 1975 แล้ว

ส่วนคำถามของผู้วิจัยในเรื่องสัญลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ของลาวนั้น อาจารย์สุเนดกล่าวว่า สัญลักษณ์ช้างสามเศียรภายใต้ร่มฉัตร เป็นสัญลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ของลาว ช้างสามเศียรก็คือ ช้างเอราวัณอันเป็นช้างทรงของพระอินทร์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่อ้างอิงมาแต่โบราณกาลคงจะเห็นได้จากนิทานขุนบรมในส่วนที่เกี่ยวกับขุนลอ สัญลักษณ์ดังกล่าวมีตำนานมาตั้งแต่ยุคขุนลอซึ่งใช้สัญลักษณ์ช้างเอราวัณ

เหตุที่ใช้ช้างเอราวัณก็เนื่องมาจากพระยาแลนหรือพระอินทร์ ได้ทรงส่งเชื้อวงศ์ของตนคือขุนบรมมาปกครองเมืองที่ฤๅษีสองตน¹⁸ วางหลักเมืองเอาไว้ ต่อมาขุนบรมมีบุตรหลายคนซึ่งหนึ่งในนั้นคือ “ขุนลอ” ต่อมาขุนลอได้มาครองเมืองเชียงคองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ดังนั้นจึงถือว่าขุนลอเป็นเชื้อสายตรงของพระอินทร์ สัญลักษณ์ที่ใช้จึงใช้ช้างเอราวัณสามเศียร พร้อมๆ กับที่ขุนลอเป็นกษัตริย์ ขุนลอจึงใช้สัญลักษณ์อันเป็นการแสดงความเป็นอริราช¹⁹ โดยใช้ “ส้มขาว” หรือเสวตฉัตรในภาษาไทยเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นกษัตริย์ และกษัตริย์ต้องใช้สีขาวยุคก่อน ผู้ใดจะใช้สีขาวไม่ได้ ส่วนราชวงศ์ของลาวจะเรียกว่า “ราชวงศ์ขุนลอ” และมีราชวงศ์เดียวเท่านั้น ซึ่งต่างกับของไทยที่มีหลายราชวงศ์

สัญลักษณ์ช้างสามเศียรดังกล่าวได้ใช้เรื่อยมาตลอด โดยปรากฏเป็นธงชาติของพระราชอาณาจักรลาวและมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเมื่อปี ค.ศ. 1947 ด้วย จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมสัญลักษณ์ช้างสามเศียรภายใต้ร่มฉัตรจึงได้ยกเลิกไป อาจารย์สุเนดยังได้เสริมอีกด้วยว่า นักวิชาการรุ่นหลังๆ มักจะตีความว่า ช้างสามเศียรหมายถึง อาณาจักรสามอาณาจักร (หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาสัก) ที่เคยแตกแยกกันได้รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้ร่มฉัตรของกษัตริย์ซึ่งเป็นการตีความที่คลาดเคลื่อน แต่ที่ถูกต้องควรจะมีที่มาจากตำนานขุนบรมดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

¹⁸ น่าจะหมายถึง ฤๅษีสอง และ ทวาทฤๅษี

¹⁹ อาจารย์ สุเนด โพิทิสาน ให้ความหมายของคำว่า “อริราช” ว่าหมายถึง กษัตริย์ที่เห็นอกเห็นใจทั้งหลาย

ส่วนฉัตรของพระมหากษัตริย์จะเป็นฉัตร 9 ชั้น ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกันกับสิ่งที่ปรากฏที่ค้ำบนของสิม (อุโบสถ) ของลาว โดยจะสังเกตว่าวัดใดเป็นวัดที่กษัตริย์ทรงสร้าง ก็สังเกตได้จากช่อฟ้า (สัตบริภัณฑ์) ที่อยู่บนหลังคาอุโบสถว่ามีจำนวนกี่ยอด ถ้าปรากฏ 9 ยอดก็หมายความว่า เป็นวัดหลวง

ส่วนคำว่าล้านช้างก็มีการเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเช่นเดียวกัน โดยมักจะแปลความหมายว่ามีช้างเป็นล้านๆตัว แต่ในทัศนะของอาจารย์สุเนต แล้ว ก็ต้องอ้างอิงจากนิทานขุนบรมอีกเช่นกัน ในช่วงที่กล่าวถึงฤๅษีสองตนที่ได้วางหลักเมืองที่พระธาตุภูสี และหลักย่อยๆบริเวณรอบๆ

การวางหลักบริเวณรอบๆ จะใช้ธรรมชาติเป็นเกณฑ์ เช่น ลำน้ำ ลำห้วย หรือภูเขา และหนึ่งในนั้นก็คือ ภูถ้ำ และภูซ้าง ต่อมาคนก็นิยมเรียกสั้นเข้าจนติดปากว่า “ล้านช้าง” ครั้นเมื่อภาษาบาลีได้เฟื่องฟูในลาว จึงนำคำว่า “ล้านช้าง” มาผูกเป็นภาษาบาลีว่า “สัตตนาคนหุต”²⁰ ความหมายจึงเพี้ยนไปจากเดิมที่เป็นชื่อในตำนานที่ฤๅษีวางหลักเมืองที่ภูถ้ำและภูซ้าง ครั้นต่อมาเมื่อรวมกับคำว่า “ฮ่มขาว” จึงเรียกรวมๆกันว่า “กรุงศรีสัตตนาคนหุตล้านช้างฮ่มขาว” และเป็นชื่อที่เรียกต่อกันเรื่อยมา

สัมภาษณ์ท้าวอุทิศ สีวิไช ณ สถาบันวิจัยศิลปะแห่งชาติ เวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2549 เวลา 9.30น.

ท้าวอุทิศ กล่าวว่า หลวงพระบางมีประวัติประมาณ 600 ปีล่วงมาแล้ว โดยแต่ก่อนนี้มีนามว่า “เชียงทอง” ซึ่งเป็นชื่อของเมือง โดยที่เมืองเชียงทองแต่ก่อนมีนามว่า “ชะวา” แต่มาภายหลังในรัชกาลพระเจ้าฟ้ารุ่ง ได้เปลี่ยนนามเป็นเมืองเชียงทองประมาณ ปี ค.ศ. 1600 กว่าๆ ต่อมาได้เกิดมีปัญหาระหว่างล้านช้างกับพม่าจึงเป็นเหตุให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงทำการย้ายเมืองหลวงจากเชียงทองมาตั้งยังเวียงจันทน์แล้วจึงเปลี่ยนนามเชียงทองเป็น “หลวงพระบาง”

เขาได้กล่าวว่า ศิลปะลาลาวโบราณมีอายุประมาณ 650 ปี โดยศิลปะลาลาวนั้นแน่นอนว่ามีอิทธิพลของไตรภูมิอยู่ด้วย เช่น พญานาค พญาหงส์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีลายดอกดวงต่างๆ ประกอบกัน ทั้งนี้ ท้าวอุทิศกล่าวว่าตัวต้นฉบับไตรภูมิในส่วนของลาลาวนั้น ยังไม่เคยพบหรือยังไม่มีหลักฐานให้เห็นฉบับจริง เขาได้ให้ทัศนะว่าคงจะสืบเนื่องจากสงครามที่มีติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน เช่น ระหว่างลาวกับสยาม ลาวกับฝรั่งเศส หรือลาวกับสหรัฐอเมริกา เขาได้เพิ่มเติมว่า ที่วัดหายโศกมีศิลปะลาลาวที่อยู่ในรูปของไตรภูมิอยู่มากมาย

²⁰ มาจาก สตะ + นาคะ + นหุตะ ซึ่งแปลว่า มีช้างถึงล้านตัว

ส่วนไตรภูมิของลาวที่เป็นเอกสารนั้น เขาได้เคยสนทนากับพระภิกษุลาวที่เคยไปศึกษาอยู่ในประเทศไทย โดยพระภิกษุรูปดังกล่าวได้เคยไปชมที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในกรุงเทพมหานคร และเคยพบคัมภีร์ไตรภูมิของลาวที่เขียนด้วยตัวอักษรธรรม คาดว่าน่าจะได้ไปคราวสงครามเจ้าอนุวงศ์ ส่วนในเรื่องตราสัญลักษณ์ที่เป็นช้างสามเศียร ถือกันว่าเป็นสัญลักษณ์ของระบอบเก่า ท้าวอุทิศ กล่าวว่าช่วงปี ค.ศ. 1700 ต่อถึงช่วง 1800 นั้น สยามได้แผ่อำนาจมายังเวียงจันทน์ ซึ่งที่เหลือก็ได้แก่จำปาศักดิ์และหลวงพระบาง ดังนั้นความหมายของช้างสามเศียรก็คงจะหมายถึงการที่สามอาณาจักรมารวมกันเป็นราชอาณาจักรลาว

เป็นไปได้ด้วยว่า สัญลักษณ์ดังกล่าวในยุคเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1904-1959) น่าจะได้ประดิษฐ์คิดสร้างกันขึ้นในสมัยที่เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสแล้ว เพราะถ้าหากประดิษฐ์สัญลักษณ์ช้างสามเศียรในช่วงที่เป็นประเทศราชของสยาม ก็จะเป็นการทำทลายอำนาจของสยาม (เนื่องจากสยามได้ใช้ช้างสามเศียรเป็นสัญลักษณ์ของตนเช่นกัน)

ส่วนคำว่า ล้านช้าง เขาได้กล่าวว่า มีมาหลายตำนาน แต่มีอยู่ตำนานหนึ่ง ก็คือ บริเวณอาณาจักรของลาวแต่โบราณ มีช้างอยู่จำนวนมาก จึงใช้คำว่าล้านอันมีความหมายว่า มีจำนวนมากมาย แต่คงมิได้หมายความว่าช้างถึง 1 ล้านตัว ส่วนคำว่า ฮ่มขาว ก็คือ คำว่า เสวตฉัตรในภาษาไทยนั่นเอง แต่ในภาษาลาวจะใช้คำว่า “เสตฉัตร” ในการแบ่งชั้นของจำนวนฉัตรในทศนะของท้าวอุทิศนั้น 3 ชั้น เป็นของคนรับใช้ 5 ชั้น เป็นของประชาชนทั่วไป ส่วน 7 ชั้น คือ ระดับเจ้านาย สุดท้าย 9 ชั้น คือ พวกเทวดา

ส่วนคำถามของผู้วิจัยที่ถามต่อท้าวอุทิศว่า เหตุใดที่ประติมากรรมในเวียงจันทน์จึงเปลี่ยนสัญลักษณ์ที่หน้าบัน จากรูปจักรกับตรีศูลไปเป็นรูปเทพนม ท้าวอุทิศ กล่าวว่าเปลี่ยนเป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว สาเหตุไม่แน่ชัดว่าเหตุใดจึงเปลี่ยน แต่ในทศนะของเขาคิดว่าสัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของระบอบเก่าของเจ้ามหาชีวิต ส่วนรูปเทพนมมีความหมายราวกับว่าเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ น่าสงสัยด้วยว่าอาจจะเป็นปีเดียวกันกับปีการท่องเที่ยวลาว (ทศนะของท้าวอุทิศเท่านั้น) เขากล่าวว่าในปัจจุบันนี้ รัฐบาลลาวได้ส่งเสริมศิลปะลาวอย่างมาก เนื่องจากต้องการให้ต่อต้านกับอิทธิพลของต่างชาติ โดยศิลปะต้องรับใช้พรรคและส่งเสริมพรรค (พรรคประชาชนปฏิวัติลาว)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

นายชวลิต ว่องวาริทธิพย์

วัน เดือน ปีเกิด

24 กรกฎาคม 2517

ประวัติการศึกษา

สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนนทรีวิทยา กรุงเทพฯ
 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการเงิน มหาวิทยาลัย
 กรุงเทพฯ ปีการศึกษา 2540

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved